

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ
У ЈАГОДИНИ

Милана Мијалковића 14, 35000 Јагодина, Србија
тел. 035 223805, www.pefja.kg.ac.rs

СКРИПТА ИЗ ПРЕДМЕТА

МЕТОДИКА НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

І део

Доц. др Миа Арсенијевић

Јагодина, 2018.

Предговор

Текст скрипте представља ауторизована предавања из предмета Методика наставе ликовне културе на Факултету педагошких наука Универзитета у Крагујевцу. Скрипта је пратећи материјал намењен студентима који похађају овај предмет, али и свима другима који су заинтересовани за ову тематику. Овај материјал не може заменити похађање наставе нити другу препоручену литературу.

Аутор

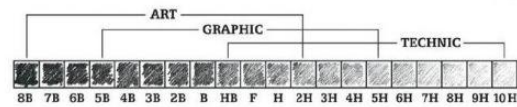
САДРЖАЈИ МЕТОДИКЕ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ: ЛИКОВНЕ ТЕХНИКЕ

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

ЛИКОВНЕ ТЕХНИКЕ

ОЛОВКА

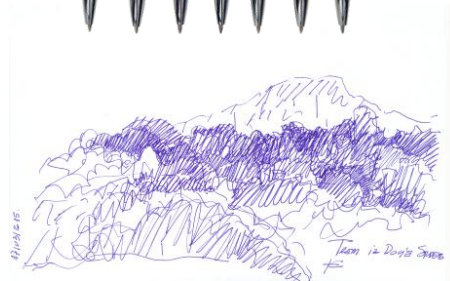
КРЕДА

УГЉЕНИ ШТАПИЋИ

ХЕМИЈСКА ОЛОВКА

ФЛОМАСТЕР

ТУШ - ПЕРО

ЛАВИРАНИ ТУШ

ФРОТАЖ

АКВАРЕЛ

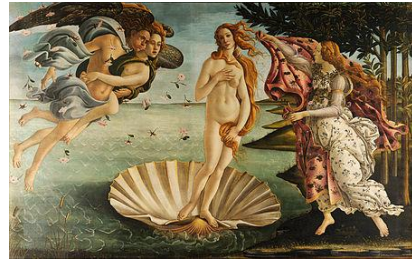

ГВАШ

ТЕМПЕРА

УЉЕ

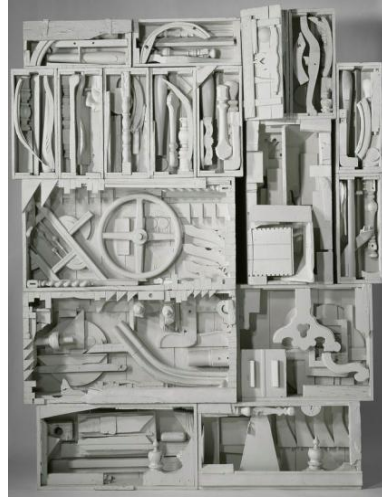
ПАСТЕЛ

КОЛАЖ И ДЕКОЛАЖ

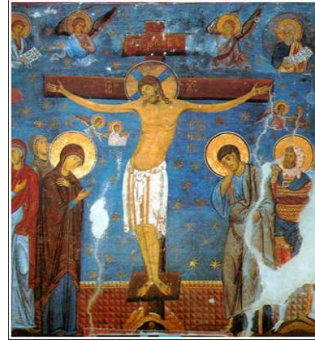
АСАМБЛАЖ И КЛУАЖ

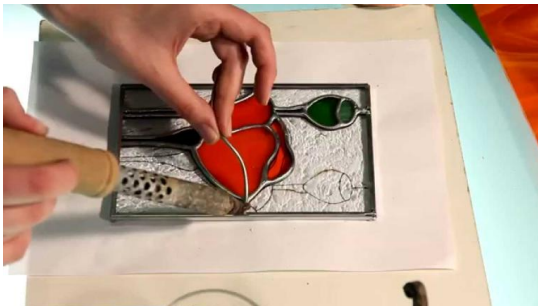
МОЗАИК

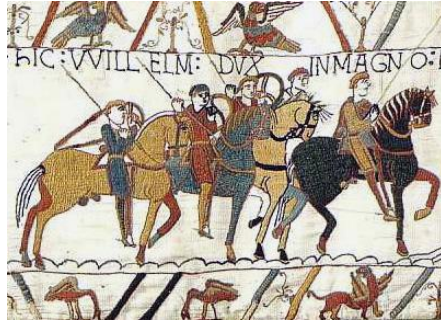
ФРЕСКА

ВИТРАЖ

ТАПИСЕРИЈА

БАТИК

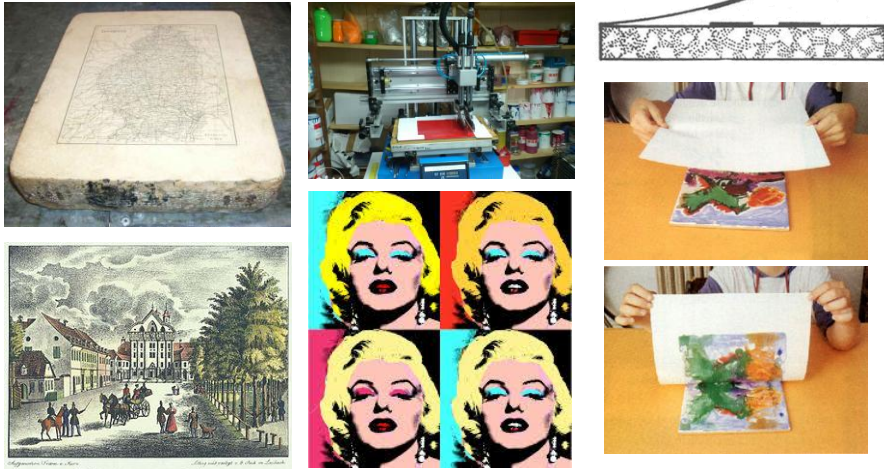
ВИСОКА ШТАМПА: дрворез, линорез, картон тисак

ДУБОКА ШТАМПА: бакрорез, бакропис, акватинта, мезотинта, сува игла

РАВНА ШТАМПА: литографија, монотипија, ситоштампа

ГЛИНА

ГЛИНАМОЛ, ПЛАСТЕЛИН

ГИПС, БРОНЗА

ДРВО, КАМЕН

ЖИЦА, ЛИМ

АЛУ-ФОЛИЈА, ПАПИР-МАШЕ

САДРЖАЈИ МЕТОДИКЕ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ: ТЕОРИЈА ФОРМЕ (ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ)

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

Ликовни елементи су елементи који се користе у различитим односима при обликовању ликовне композиције.

Ликовни елементи су:

- Линија
- Смер
- Облик
- Величина
- Текстура
- Валер
- Боја

Линија

Боја

СМЕР

ОБЛИК

ТЕКСТУРА

валер

Величина

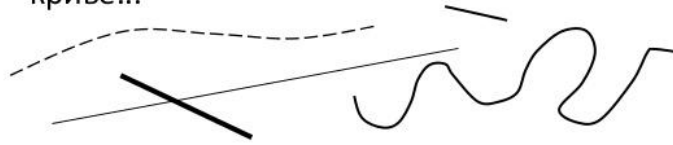

ЛИНИЈА

Линија је путања којом се креће тачка. то је непрекинути низ тачака.

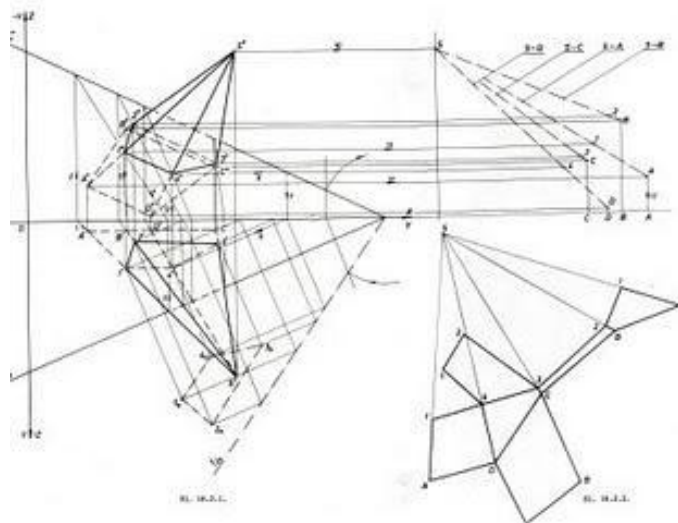

Линије могу бити кратке, дуге, танке, дебеле, испрекидане или непрекидне, праве или криве...

Оне могу одређивати правац.

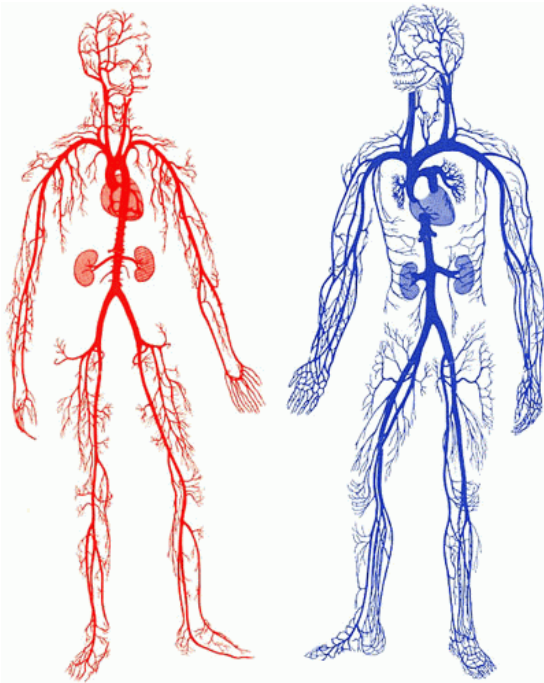
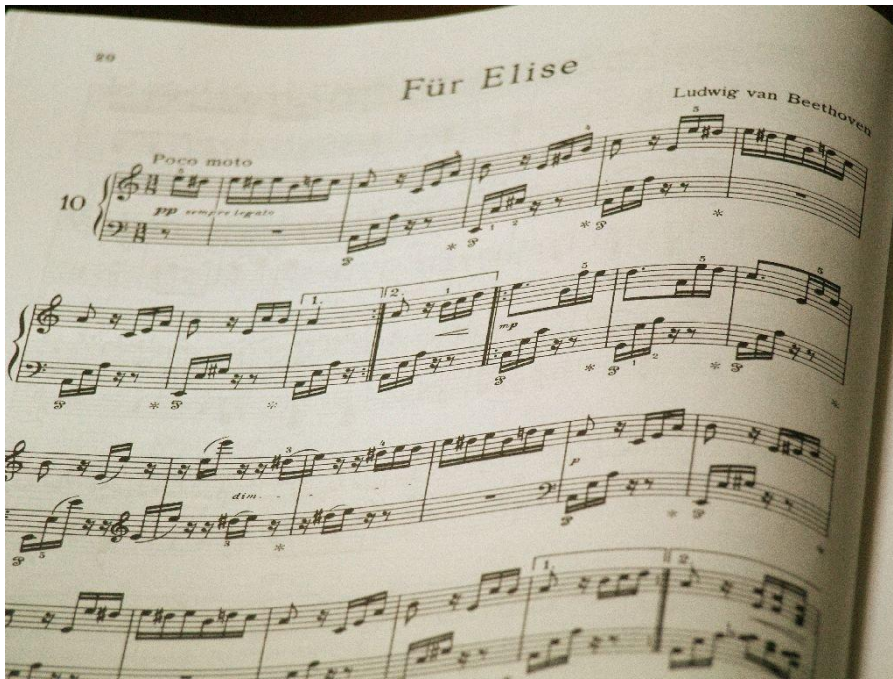
Геометрија

Kanupapua

mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!
mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak! mejak!

Линија у природи

Правац линије

Хоризонтална линија указује на мировање и одмор (линија морске пучине, хоризонта...).

Landscape with Cornfields, Salomon van Ruysdael

Вертикалне линије стреме у висину и асоцирају на постојаност и равнотежу, попут високог дрвећа или црквених торњева.

All Saints' Church Tower, Queen Street, Derby by James Eyre

Tall trees in the night, Vincent Van Gogh

Дијагоналне и таласасте линије дају композицији више динамичности и напетости.

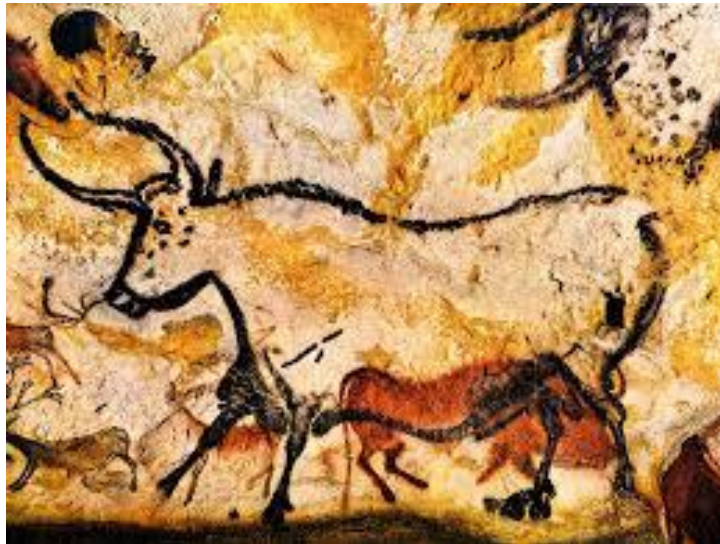
Parsonage garden, Vincent Van Gogh

Осим што линије могу бити танке, дебеле, дуге, кратке, равне, заобљене, валовите, испрекидане, спиралне, вертикалне, хоризонталне, дијагоналне, независно од смера њиховог кретања, линије могу бити и затворене и отворене, при чему затворене линије граде различите облике. Такође, разликујемо и контурне линије (тј. линије које ограђују одређени облик и/или површину од других површина и облика) и карактерне линије (тј. линије које граде и испуњавају, односно дају карактер одређеним облицима).

Асоцијативне особине линије

(По М. Борисављевићу)

	Хоризонтална: мир, одмор, благостање
	Конкавна: умор, лењост
	Конвексна: енергија, отпор, воља
	Лако таласаста: нежност, благост, грациозност, лака емоција, женственост
	Дубље таласаста: јака емоција, узбуђеност
	Стилизовани талас: елганција
	Изломљена: мушкост
	Цик-цак: енергија, мушкост

Праисторијски пећински цртеж

Микеланђело, Либијске Сибиле, 1511.

Доминик Енгр, цртеж, неокласицизам

Ван Гогов цртеж (постимпресионизам)

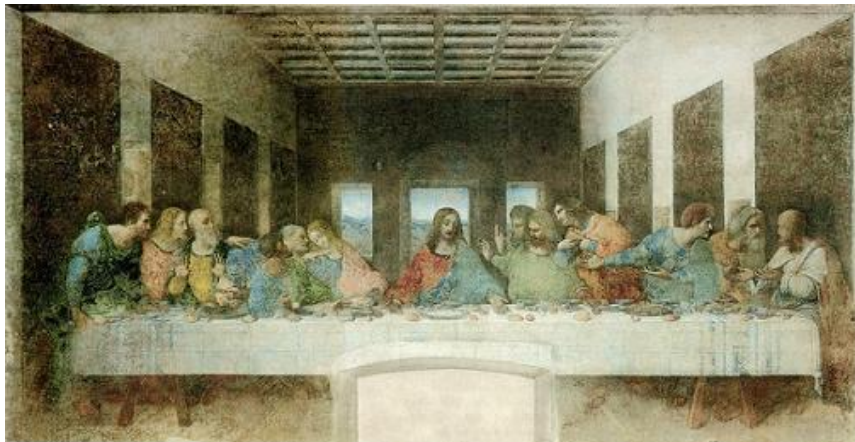

Yiqing Yin, скульптуре од конца, савремена уметност

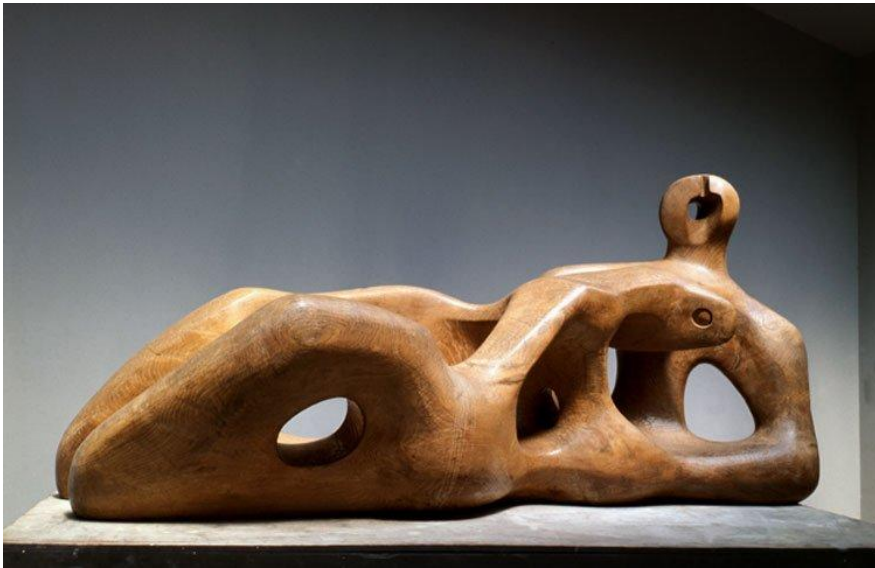
СМЕР

Доминанта линија пружања, тј. доминантан смер слике усмерава пажњу посматрача на битне елементе композиције и у значајној мери одређује значење саме слике. Доминантан смер на ликовном делу (како на слици тако и на скулптури и архитектонском делу) може бити хоризонталан, вертикалан или дојагоналан, из чега произилазе и разлике у врсти ликовне композиције.

Хоризонталан смер

Леонардо да Винчи, Тајна вечера (ренесанса)

Хенри Мур (савремена уметност)

Римски аквадукт

Вертикални смер

Пабло Пикасо,
Три играчице (кубизам)

Микеланђело, Пиета
Ронданини (ренесанса)

Антонио Гауди,
Sagrada Família,
започета 1882.

Дијагонални смер

Фрагонар, Љуљашка
(рококо)

Хенри Мур (савремена уметност)

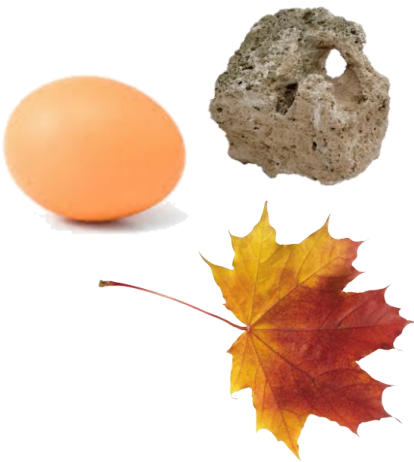
Пирамида, Египат

ОБЛИК

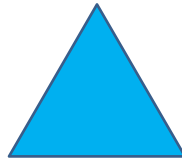
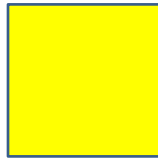
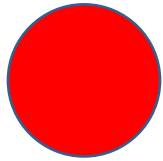
ОБЛИЦИ

← природни

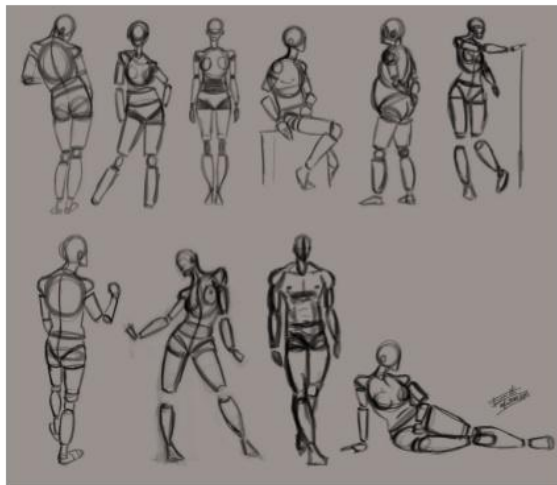
→ вештачки

Основни геометријски (дводимензионални)
облици су:

Основни геометријски (тродимензионални)
облици, тј. тела су:

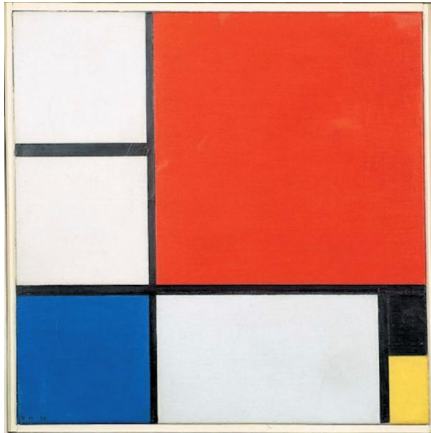
Све ствари у природи се могу свести на основне
геометријске облике и из њих произишла тела.

Анри Матис, колаж

Кара Вокер (савремена уметност)

Пит Мондријан, Композиција
(апстрактна уметност 20. века)

Пабло Пикасо, Три музичара (кубизам)

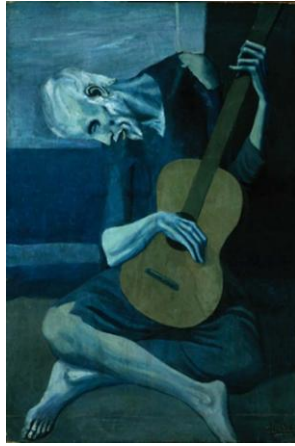

Василиј Кандински, Композиција, (апстрактна уметност 20. века)

Бузепе Арчимболдо,
Уље на платну,
ренесанса

Пабло Пикасо

Силвиа Јелачић, линорез,
Савремена уметност

dreamstime.com

КАКО НАСТАЈЕ СЕНКА

Сунчеви зраци крећу се право и никада не скрећу. Када светлост падне на провидни материјал, као што је стакло, пролази кроз њега. Када падне на непровидан материјал, као што је дрво, не може да прође и ствара се сенка.

Који од ових предмета и бића стварају сенку?

Пажљиво посматрај и учи како од доба дана зависи дужина сенке.

ЈУТРО   ПОДНЕ   ВЕЧЕ

Сенка је истог облика као биће или предмет од кога настаје. Твоја сенка је истог облика као и ти, али није исте дужине. Дужина сенке зависи од доба дана.

Нацртај сенке неког предмета или бића. Замени свеску са паром из клупе. Покушај да погодиш шта је твој друг или другарица нацртао/нацртала.

57

Кара Вокер (савремена уметност)

ВЕЛИЧИНА

Величина је просторни елемент који се одређује мерењем.

Величина неке линије, површине или облика је релативна у односу на другу линију, површину или облик.

Однос је поређење две неједнаке мере, величине, количине или два својства.

Однос представља меру различитости – неједнакости, и изражава се пропорцијом.

Пропорција је поређење једнакости два односа и изражава се: **$a:b=c:d$** .

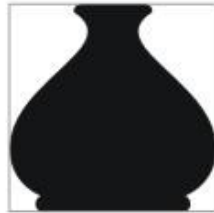
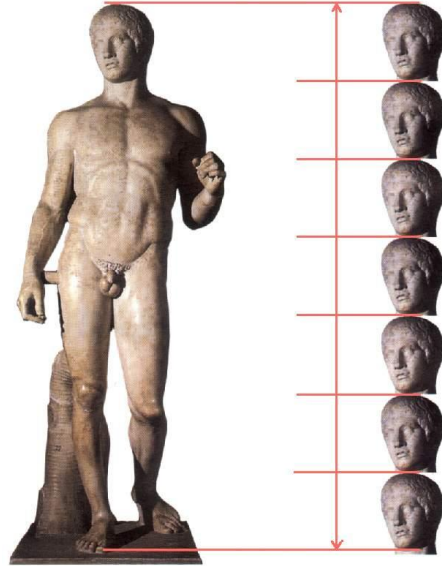
Пропорционалан значи бити једнаког односа.

У уметности пропорције су односи величина (линија, површина, облика) унутар једне форме, тј. композиције. Пропорције развијају и афирмишу јединство целине.

Добра пропорција значи да се сваки елемент композиције налази у хармоничном односу са другим ликовним елементима.

Пропорције људског тела

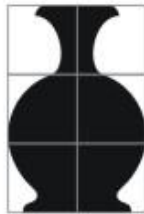
Антички Грци користили су однос тела и главе. Чувен је Поликлетов канон по којем је тело садржало 7 глава.

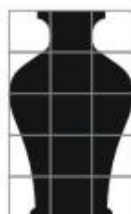
1:1

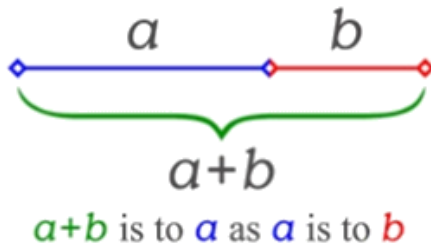
1:2

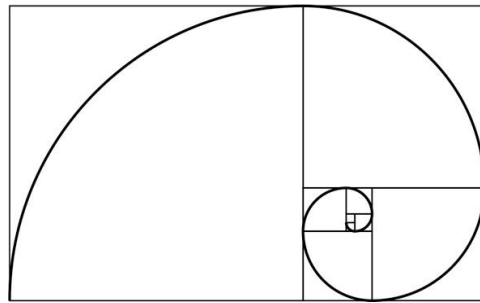
2:3

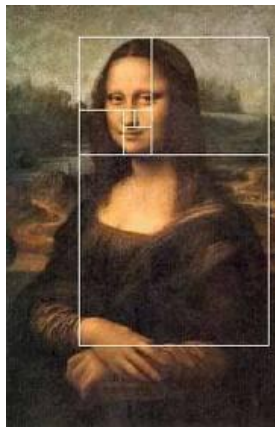
3:5

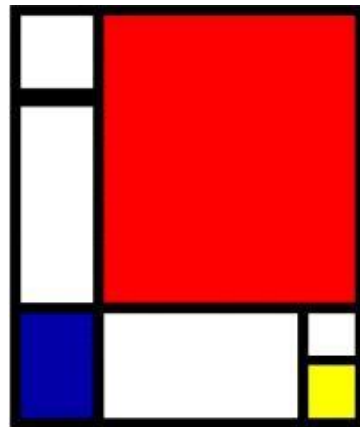
ЗЛАТНИ ПРЕСЕК

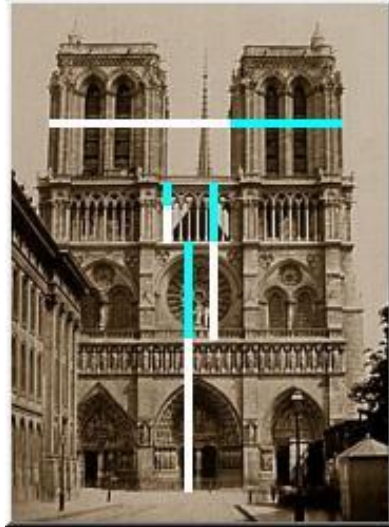
Златни (божански) пресек је однос величина где се мањи део односи према већем, као већи према целини.

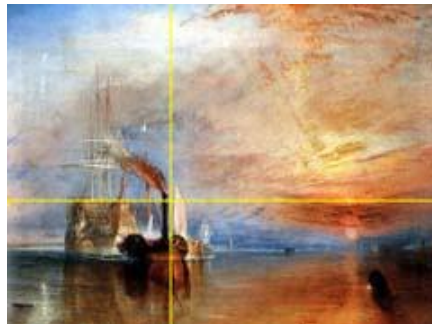
Леонардо да Винчи, ренесанса

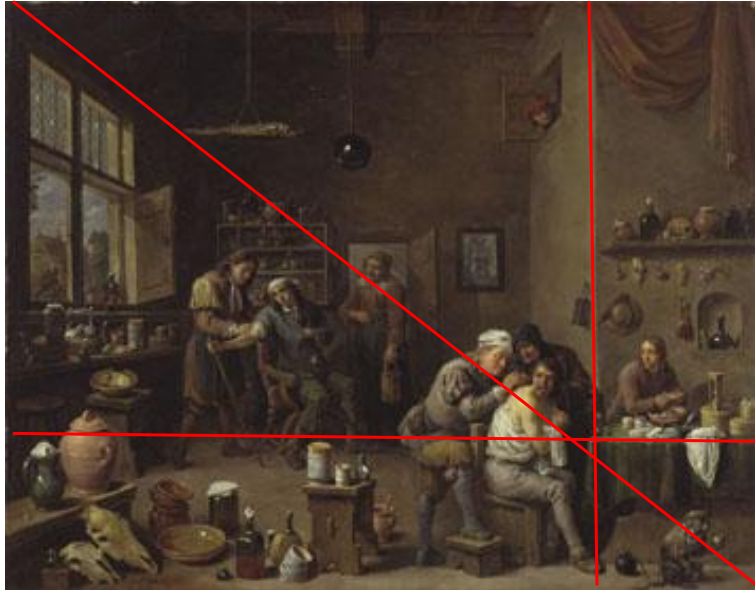
Пит Мондријан (XX век)

Жорж Сера, поентилизам

Вилијам Тарнер,
романтизам

Густав Курбе, реализм

ТЕКСТУРА

Око нас су различите текстуре...

Текстура има и тактилну вредност...

Текстура је ликовни елемент који распознајемо визуелно и тактилно. Уметници се текстурама користе на различите наине: имитирају их сликом, цртежом или скулптуром, користе различите материјале/текстуре за колаж или асамблаж, или их пак пресликавају на дело техником фротажа.

Сликарска обрада површине зове се фактура, и зависи од количине боје која је нанесена на платно. Тако, фактура може бити уједначена или неуједначена, глатка, храпава, рељефна...

Текстура представљена линијом:

Алберт Дирер (ренесанса)

Текстура у сликарству:

Рафаело (ренесанса)

Мртва природа (холандски барок)

Текстура у вајарству:

Август из примапорте
(римска уметност)

Едгар Дега, Балерина (импресионизам)

Колаж и асамблаж

Пабло Пикасо, колаж

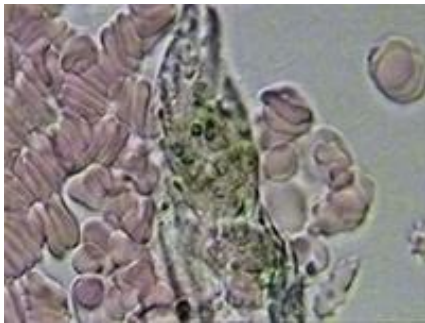

Курт Швитерс, асамблаж

Фротаж

Макс Ернст , фротаж

Марк Тоби (савремена уметност)

ВАЛЕР

Валер означава количину светлости у боји.
Човеково око региструје светлост на два
основна начина:

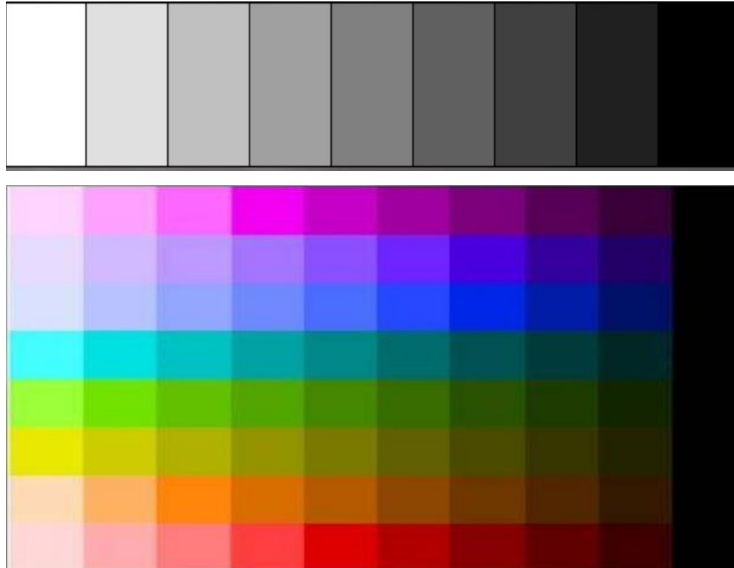
Тонски – једнобојни

Колористички – вишебојни.

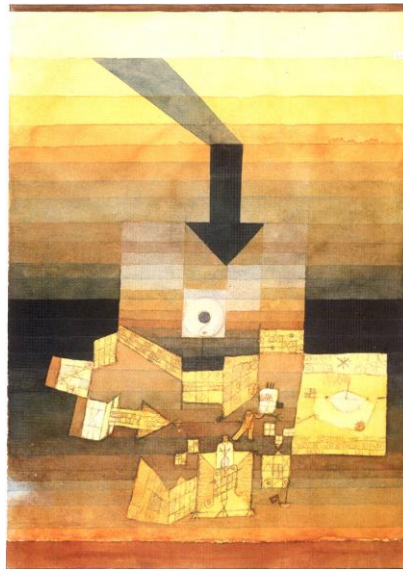
Степене осветљености између две
екстремне вредности називамо тоновима,
нијансама или валерима.

Када се јачина светла везује за боју тада
говоримо о валеру боје, а када се везује за
осветљеност предмета тада говоримо о
валеру светла.

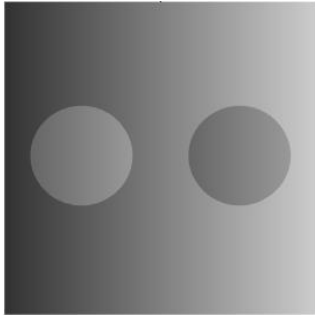
Валерске скале

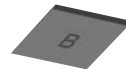
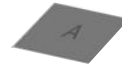
Пабло Пикасо (уметност 20. века)

Пол Кле (уметност 20. века)

A = B

БОЈА

- Свака средина у којој човек живи, свака његова ближа и даља околина, имају своје боје – колорит.
- Објекти у природи немају сопствену боју.
- Боје у природи су **боје светлости** и последица су апсорбовања (упијања) и рефлексије (одбијања) светлосних зрака.
- Уметник боје природе, онако како их види и доживљава, преноси на уметничко дело.
- Боје којима он то чини су **пигментне боје**.

КАРАКТЕРИСТИКЕ БОЈЕ

Боја је један од најизражајнијих елемената ликовне композиције и дизајна и има три битне карактеристике . То су:

БОЈА, назив боје, нпр. црвена, жута, плава.

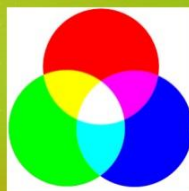
ИНТЕНЗИТЕТ, који се односи на засићење и чистоћу боје.

ВАЛЕР, који се односи на количину светлости, односно белог и црног у боји.

МЕШАЊЕ БОЈА

- Боје се могу мешати. Мешањем боја добијају се нове боје. Мешање боја може бити:

Аддитивно (светлост) и Суптрактивно (пигменти)

У сликарству се користи **суптрактивно** мешање пигментних боја чиме се **одузима** интензитет, односно засићење или чистоћа боја које се мешају и добијају нова својства новонасталих боја.

Круг боја

ТОПЛЕ И ХЛАДНЕ БОЈЕ

Е

Андре Дерен (импрессионизм)

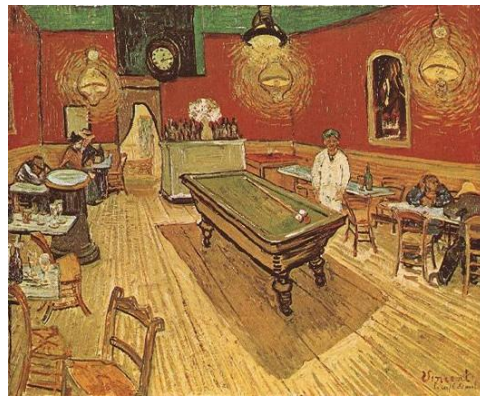
Клод Моне (импрессионизм)

Комплементарна шема боја

Анри Матис, Зелена линија (Госпођа Матис)

- Комплементарне боје су оне две боје које имају исти степен осветљености, а разликују се по бојеном квалитету. Једна другој допуњавају интензитет, изразито су, некада и агресивно, контрастне.
- Ако је једна комплементарна боја у пару примарна - основна, друга је секундарна - изведена од друге две примарне боје.
- Ако је једна топла друга је хладна.
- Комплементарне боје се на кругу боја налазе једна насупрот другој.

Ван Гог (постимпресионизам)

АНАЛИЗА ЛИКОВНОГ ДЕЛА

пример

ГЕРНИКА	
Уметник	Пабло Пикасо
Година	1937
Правац	Кубизам
Димененз ије	349 x 776 цм
Место	Мадрид

Герника је слика чувеног шпанског сликара Пабла Пикаса која је први пут изложена на Шпанском павиљону 1937. године на Светској изложби у Паризу. Настанак ове слике узрокован је бомбардовањем града **Герника**, које се догодило 26.априла 1937. године током Шпанског грађанског рата од стране немачких ваздухопловних снага. Иако слика Геринка данас важи за један од најважнијих антиратних симбола, Пикасо никада није желео да говори о овој слици. Такође, по Пикасовој жељи, слика није смела бити враћена у Шпанију све док се у њој не успостави демократија.Чувана је у Музеју савремене уметности у Њујорку, да би је 1981.године вратили у Шпанију. Данас се, чува у Музеју краљице Софије у Мадриду.

Ликовни елементи:

- Линија
- Смер
- Облик
- Величина
- Текстура
- Валер
- Боја

САДРЖАЈИ МЕТОДИКЕ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ: ПРЕГЛЕД ИСТОРИЈЕ УМЕТНОСТИ

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

УМЕТНОСТ ПРАИСТОРИЈЕ

Праисторија је временски период који траје до појаве првих писама. Изучавањем праисторије бави се археологија. У праисторији разликујемо следећа раздобља: камено доба (1.000.000 – 3.000 г.п.н.е.) и метално доба (3.000 г.п.н.е.– до почетка нове ере). Наши најстарији преци почели су да ходају по земљи пре око милион година, а тек са почетком палеолита наилази се на прве трагове оруђа – човек је повезао облике из природе са одређеним функцијама и свесно их користио за одређену намену. У последњем периоду палеолита, пре око 20.000 г.п.н.е. наилазима на прве пећинске цртеже.

Пећина Ласко, Француска,
палеолитска уметност

Животиње сликане једна преко друге – животиња има магијско дејство само за тај један лов за чије је потребе сликана.

Мегалитска остварења на тлу Европе у доба неолита - Стоунхенџ, посвећен култу Сунца

Вилендорфска венера је праисторијски идол плодности и материнства.

Идол из Лепенског Вира - карактеристична тела са људским и рибликим одликама – тело је људско, са израженом главом и рибликим цртама лица.

ПРВЕ ДРЖАВЕ

Појава писма

прекретница из праисторије ка историји

Египат и Месопотамија

Писмо се појављује око 3.000 г.п.н.е.

Са појавом писма поклапа се и прелазак на праву пољопривреду и земљорадњу, што доводи до боље организације живота који више није номадски већ се одвија у организованим сталним заједницама, доводи до пораста броја становника и њиховог све већег богатства. Убрзо долази до поодвајања становништва по слојевима, као и до издвајања једне личности као вође. Ово су почеци државе у којој осим владара и свештенство има значајну улогу – веровања добијају системски облик.

Прве цивилизације, и прве државе, развијају се на просторима на којима су и неолитски људи стварали своја насеља - простор Блиског Истока. Између 3.500 – 3.000 г.п.н.е. на том простору настају прве државе, Египат и Месопотамија.

ЕГИПАТСКА УМЕТНОСТ

Уметност старих Египћана везана је за владара, фараона, и свештенство, а посвећена култу мртвих и загробном животу у који су веровали.

Једна од главних карактеристика Египатске уметности је доследност, па се тако одређени принцици и канони нису мењали током дуге историје египатске државе. Египћани су главу и удове сликали из профила, а труп и око анфас. Фараон је сликан увек бос јер се налази на светом тлу. Такође, он је увек 'достојанствен', карактерише га својеврсна 'залеђеност' и највећих је димензија на слици. О осталим ликовима се не води толико рачуна па су они обично ситнијих и неретко сликани уз одређена одступања од канона.

Представа простора:

На египатским сликама простор нема дубину, све се дешава на једној линији тла. Не познају перспективу, већ сцене сликају по редовима при чему су доње сцене заправо оне које су ближе нама (ту је обично и представа фараона).

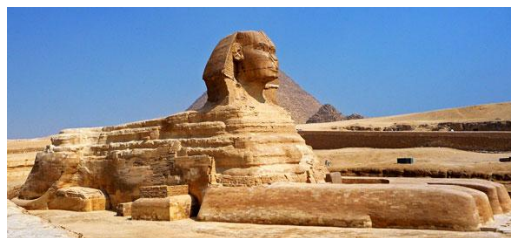
Пирамиде у Гизи,
Микеринова, Кефренова и Кеопсова

Биста Нефертити и Тутанкамонова златна маска

Принц Рахотеп са женом

Велика Сфинга

УМЕТНОСТ МЕСОПОТАМИЈЕ

Бели храм у Уруку

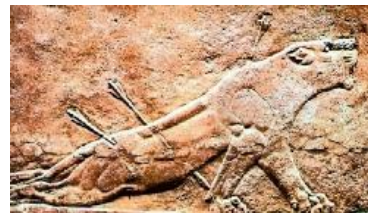
Хамурабијев законик (стела),
око 1760. п. н. е., Лувр, Париз.

Месопотамија је била изузетно уређена држава, са прецизно вођеном документацијом. Писало се најпре сликовним, а онда клинастим писмом које је најпре бројало око 2000 знакова, а касније је сужено на око 600. Овим суженим писмом написан је чувени Хамурабијев законик. Писало се на глиненим плочицама.

АСИРСКА УМЕТНОСТ

Иштарина капија (капија Набукодоносорове
свете четврти у Вавилону)

Рањена лавица из Ниниве

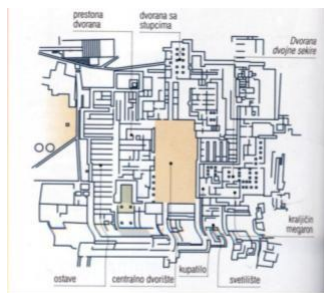
Представе људи у асирској уметности су доста сведене, понекад чак и неспретне, док су животиње пуне живота, снаге, драме, са одличном анатомијом. Лов на лавове био је обавезан на асирском двору, па постоји и мноштво рељефа са том темом. Иначе, управо Асирци уводе праксу наративних рељефа иако код њих они нису још увек тако лако читљиви. Ту праксу ће наставити Грци, а усавршити Римљани.

ЕГЕЈСКА УМЕТНОСТ

Током III и II миленијума пре нове ере у прилици смо да пратимо развој Егејске културе – Критско-минојске културе која се развија на острву Крит и кикладским острвима, и микенске културе која се развија на Пелопонезу.

Крићани нису били Грци, већ народ пристигао из Азије. Када су нешто касније Грци дошли на ово острво, оно их је задивило како својом географијом тако и остацима критско-минојске културе, па не чуди што су бројне митове везали управо за острво Крит. Свакако да је најпознатији мит онај о Минотауру и лавиринту. Иако се у критско-минојској уметности види утицај Египта и Мале Азије, а препознаје евидентна веза са грчком уметношћу, оно што је издваја јесте свежина, неусиљеност, узбудљива лепота. Крићани су се користили линеарним А писмом које до данас није растумачено, и линеарним Б које је знатно једноставније а користило се у административне сврхе.

Микенску цивилизацију између 1600. – 1100. г.п.н.е. створила су племена у чије порекло нисмо сигурни. Зна се да нису били Грци јер Дорско племе тек касније долази на ове просторе, а верује се да су у питању староседеоци Пелопонеза. Користили су линеарно Б писмо које је сродно грчком. Као и критско-минојска, и микенска историја ушла је у грчку митологију. Микенци су били вешти ратници и велики освајачи. Њихови градови били су попут трвђава, опасани бедемима и грађени од огромног камења због чега их многи називају киклопским. У самом граду је постојала владарска палата, као и мноштво економских просторија, а ту су биле и владарске гробница.

Фреска теореадора

Остаци палате у Кнососу са рестаурацијом Сер Артура Еванса

Лавља капија је служила као главни улаз у град Микену. Овај чувени дромус грађен је од крупног камења без везива, само са уклапањем камена. Изнад архитравне греде налазе се две лавице (критски утицај) са стубом у средини; стуб представља божанство, а везује се и за оне кикладске идоле, исто тако издужених линија.

ГРЧКА УМЕТНОСТ

	Архитектура	скулптура	сликарство ваза
ПОЧЕЦИ ГРЧКЕ УМЕТНОСТИ И ГЕОМЕТРИЈСКИ СТИЛ (XII – VIII в.п.н.е.)			Вазе геометријског стила
АРХАЈСКИ ПЕРИОД (VIII – VI в.п.н.е.)	Артемидин храм на Крфу Посејдонов храм у Паестуму	Коре и куриси Хера са Самоса Москофорос (Контрапост, архајски осмех)	Вазе млађег геометријског стила (Диплонске вазе)
КЛАСИЧНО (ЗЛАТНО) ДОБА (V – IV в.п.н.е.)	Атински Акропољ: Пропилеји Партенон (дорски храм) Ерехтејон (јонски храм) (V в.п.н.е.) Маузолеј у Халикарнасу (IV в.п.н.е.)	Вајари Поликлет, Фидија и Скопас (V в.п.н.е.) Вајари Скопас, Праксител и Лисип (IV в.п.н.е.)	Црнофигурални стил (V в.п.н.е.) Црвенофигурални стил (IV в.п.н.е.)
ХЕЛЕНИЗАМ (III – II в.п.н.е.)	Александријска библиотека и Фарос Пергамонски олтар	Колос са Родоса Ника са Самотраке Лаокон са синовима	

Диплонска ваза
(Геометријски стил)

Почевши од VII века п.н.е. почиње убрзани развој грчке цивилизације. И док су из оног претходног периода формирања Грчке очуване тек сликане вазе (геометријски стил), из наредног периода који називамо архајски (од VII в. п.н.е. – 480.г.п.н.е.) сачуване су и праве самосталне скулптуре. У Египту су рађене монументалне скулптуре, али оне се никад нису у потпуности одвојила од каменог блока или другог ослоња. Грци ће зато скулптуру брзо учинити сасвим самосталном. Грци су вајали најчешће у камену, и своје скулптуре су бојили.

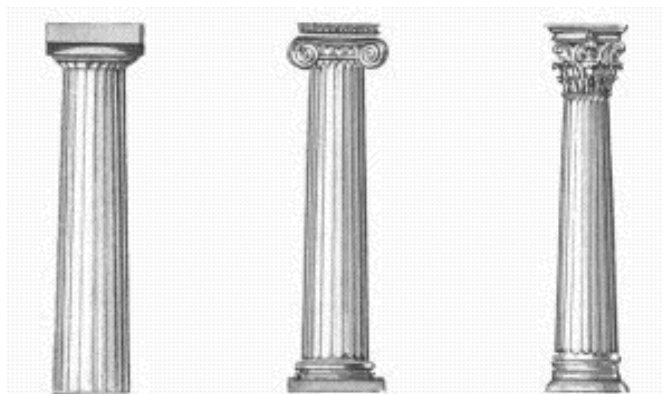

Курос

Кора

ГРЧКИ ХРАМ

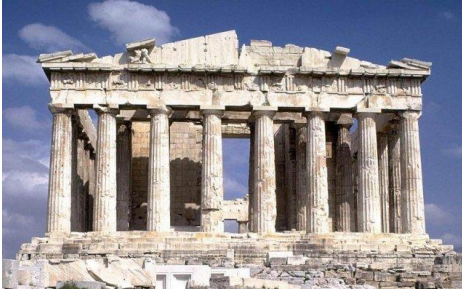

Дорски стуб

Јонски стуб

Коринтски стуб

У **грчки храм** се не улази. У унутрашњости храма налази се скулптура бога којем је храм посвећен, а само високо свештенство ту има приступ. Интересантно је, и уједно тешко за замислити, да су ови храмови били обојени јарким бојама, али се та боја није очувала. Храм се састоји од пронаоса (предворја), наоса (главне просторије) и још једног одељења сличног предворју. Већина храмова опасана је стубовима, по којима се ови храмови најпре и препознају. Основа је правоугаоник који прати следећи образац – ужа страна има X стубова, а дужа $2X + 1$. Разликујемо више стилова и то **дорски**, **јонски**, и **коринтски**. Носиоц стила је стуб са капителом, који такође прати стилове храма.

Партенон

Ерехтејон

Поликлет, Дорифорос и примена канона

Мирон, Бацач диска

Лаокон са синовима (хеленизам)

ЕТРУРСКА УМЕТНОСТ

Етрурци су народ који је био насељен на Апенинско полуострво. Били су у сталном контакту са Грцима од којих су преузели и азбуку; ипак, њихово писмо до данас није растумачено. Брзо су нестали са политичке сцене - након што су постали савезници Рима, брзо су се у потпуности асимилovali са њима. Етрурија се састојала од низа градова без јединствене власти. Етрурци су били вешти морепловци са снажном флотом, па не чуди што су током VII и VI в.п.н.е. били једна од водећих сила. Римљани су пуно тога наследили и преузели од Етрураца, Римом су чак владали Етрурски краљеви све до формирања републике.

Етрурци су имали развијен урбанизам са две главне улице, хоризонталном и вертикалном, око којих се развија читав мрежа. Имали су канализацију, водовод и систем наводњавања. Ипак, једино сачувано монументално делу етрурске историје је **Градска капија – Porta Августа у Перуђи** (II в.п.н.е.) код које први пут срећемо другачији систем конструкције, са луком.

Аполон из Веја

Етрурци су били одлични познаваоци обраде бронзе. Чувена Римска вучица, симбол Рима, заправо је дело етрурске уметности. Наиме, Ромул и Рем који окружују вучицу су додати тек у време ренесансе. Вук је за Етрурце био света животиња. Вучица има свиреп изрез и притајену физичку снагу; то је вучица која тражи изгубљене младунце.

УМЕТНОСТ СТАРОГ РИМА

Прича о настанку Рима везује се за Тројански рат – након Лаоконове смрти, јунак Енеја (потомак Венере) са оцем бежи на Апенинско полуострво и оснива град. Након његове смрти, његови наследници Ромул и Рем протерани су из града од стране сила зла, као дечаки су смештени у корпу и бачени у реку Тибар. Дечаке су спасли пастири, а дојила их је вучица. Као одрасли, Ромул и Рем се враћају у град, побеђују зле силе и оснивају нови град – ипак, долази до свађе и Ромул убија брата, а онда оснива град Рим (Рома).

Те 753. г.п.н.е. почиње доба 7 краљева, рани период римске историје из ког ништа није сачувано. Затим је у Риму 509. г.п.н.е. проглашена Република којом управља Сенат са два конзула (нема власти једног човека) који долазе из реда патриција (аристократије); 29. г.п.н.е. Рим је постао царство.

Римска уметност имала је највећи домет у периоду од 200.г.п.н.е. до 500. године. Често се каже да римска уметност није довољно оригинална, тј. да сувише копира грчку. То није тачно јер Римљани су ценили, проучавали и копирали грчку уметност, али су стварали и нешто сасвим своје. Римска уметност била је космополитска (јер и сама држава је била империја), прихватили су се страни утицаји и уметност пуштала да се слободно, и сходно самом подручју развија. Оно што је пак апсолутно римска тековина јесу рељефи на којима су приказани реални догађаји са реалним људима, као и свакодневне сцене – рељеф приповеда, а то је нпр. било незамисливо у грчкој уметности. Имали су осећај за документарност, што потврђују и њихови изузетни, натуралистични портрети.

Форум Јулијанум, остаци

Августов славолук у Риминију

Август из Примапорте

Колосеум

Пантеон

Марко Аурелије на коњу

Константин Велики

РИМСКА УМЕТНОСТ: Фреске у Вили Мистерија, Помпеја, II в.п.н.е.

РАНОХРИШЋАНСКА УМЕТНОСТ

Ранохришћанска уметност је хришћанска уметност која се широм Европе развијала у периоду од I до V века. Њени зачеци су у Риму, где је најпре и призната као званична вера одлуком цара Константина 313. године. Константин је хришћанство прогласио легалном вером што је обуставило прогоне хришћана и омогућило хришћанима да изађу из катакомби, односно да праве храмове и јавно указују поштовање Христу. Константин је пред крај живота Рим оставио папи, а сам се преселио у свој град, Константинопољ, који ће након поделе Римског царства 395. године постати центар Источног царства, тј. Византије. Убрзо након ове поделе германска племена покорила су Рим (Западно римско царство), а Византија се од тад сматрала наследником светог римског царства.

Центри ранохришћанске уметности су Рим, Константинопољ – Цариград, Јерусалим, али и градови у Египту и на Блиском истоку где се такође шири хришћанство. Ипак у овим крајевима се није очуванло много хришћанских споменика јер је ту касније дошао Ислам, а цркве су претворене у џамије.

Хришћанство се налазило у списима, а како би се вера ширила и постала јасна свима (неписменима) морала се преточити у слике које ће сви разумети. Тако се у прво време Христ углавном приказивао као пастир, као риба – иктиас, или као хлеб (симбол енхаристије – део службе још у та рана времена).

Слике у катакомбама Светог Петра у Риму

Најранија хришћанска уметност нађема је у катакомбама у којима су се хришћани скривали, окупљали али и сахрањивали. На овим сликама препознајемо одјеке помпејанског сликарства. У центру је готово увек Христ, добри пастир, који даје живот за своју овцу. Круг представља небески свод, а крст као основни симбол вере доминира представом.

Чувени **мозаици** налазе се у базилици **Сан Аполинаре ал Класе** у Равени (V-VI век). У центру је Свети Аполинаре окружен са 12 оваца, симбол 12 апостола. Христ је у светом врту, ту је и свети крст, пророци Илија и Мојсије, као и три ученика. То је слика преображења са препознатљивим елементима.

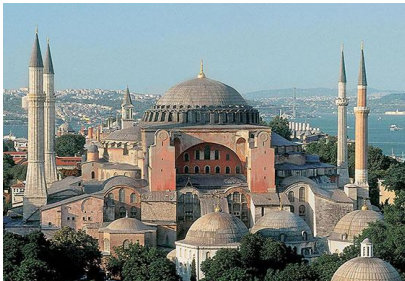
ВИЗАНТИЈСКА УМЕТНОСТ

Кроз средњи век, Византијска култура наставила је да се развија на античким основама које су чинили римско право, грчка култура и хришћанска уметност која је спојила елементе грчко – римског стила и источњачке уметности. Центар византијске уметности био је Цариград у коме су за време Јустинијана (иначе великог поклоника уметности) створени естетски принципи византијске уметности. У њему су источњачке и грчко-римске традиције прожете хришћанском идејом по којој је цар представник Бога на земљи (док је на Западу централна фигура Папа, на истоку је то цар). Уметност је требало да материјализује божанске законе што ће на неки начин ограничити уметнике који су били дужни да следе прототип у којем је све телесно и чулно потиснуто у корист духовног.

Најраније хришћанске цркве имале су облик базилике (римско наслеђе). Црква је подизана на моштима светаца, а служила је као место окупљања верника. Хришћанска црква у западној Европи ће облик базилике задржати и током средњег века, док је у Византији већ током Јустинијанове владавине започета реформа цркве, укључујући њен облик. Нова источно-хришћанска црква има квадратну основу а њен врхунац представља купола – небо над небесима.

Јустинијан са пратњом, мозаик из цркве Сан Витале у Равени, VI век

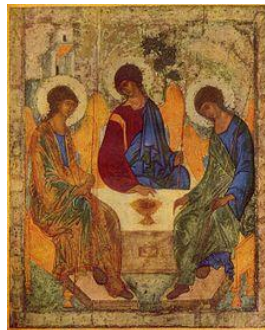
Света Софија у Истанбулу

Саборна црква
Василија
Блаженог крај
Кремља у Москви

Црква Светог Марка у Венецији

Андрaј Рубљов,
икона
Старозаветне
Тројице

СРПСКА СРЕДЊОВЕКОВНА УМЕТНОСТ

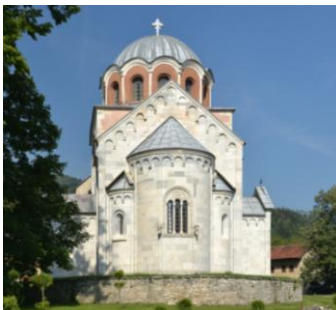
У време када је Византија доживљавала тежак период због пада Цариграда под латинску власт 1204. године, Србија се као држава оснажује. Почети српске средњовековне уметности везују се за најраније доба династије Немањића. Иако се развијала на територијама везаним за византијску уметност, преко приморских градова Зете, Бара и Котора, српска средњовековна уметност трпела је и западњачке утицаје, романичке и готичке.

Српска уметност комбинује византијске и западњачке утицаје. У архитектури преовлађује западни начин градње јер су Немањићи доводили приморске грађевинаре и клесаре, док је сликарство засновано на византијској традицији – позивани су уметници из Солуна и Цариграда, или су радили домаћи уметници школовани у Цариграду.

У српској средњовековној уметности препознајемо три стила:

- **Рашки стил**
- **Српско-византијски стил**
- **Моравски стил**

Већина споменика **рашког стила** настала је у долинама река Ибра и Лима. Цркве рашке школе одликују се једноставношћу и устаљеношћу – углавном су у питању једнобродне и једнокуполне грађевине мањих димензија, споља оплаћене блоковима белог мермера, изузев куполе која се гради од опеке и камена. Унутрашњу декорацију рашких цркви чине фреске, најчешће великих формата са једноставном тематиком. Главни мотив су монументалне људке фигуре на плавној позадини. **Рашком стилу припадају:** Ђурђеви Ступови, Богородичина црква у Студеници, Жича, Морача, Сопоћани, Милешева, Градац, Свети Апостоли у Пећи.

Студеница – Богородичина црква, XII век, рашка школа

Фреска 'Успење Богородице', манастир Сопоћани

Почетком XIV века српска држава проширила је своје границе све до Егејског мора. На овим новим територијама српска уметност још више долази под утицај византијске уметности, одакле и назив **српско-византијски стил** за уметност која се развија од 1300. и 1371. године. У архитектури се види огромна промена у односу на рашки храм – грађевине сада имају основу и облик грчког крста са једном или пет купола, уже су а више. Фасаде су разигране и живописне, а орнаментика се постиже комбинацијом опеке, камена и малтера. Већину споменика који припадају овом стилу подигао је краљ Милутин, а међу најлепшим свакако је манастир Грачаница. На фрескама расте број фигура, покрет је све видљивији што доприноси сценичности призора.

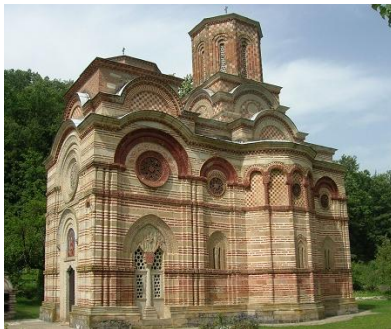

Грачаница

Дечани

Од битке на Марици 1371. године до пада Србије под власт Турака 1459. године, центар државе и уметничких догађања се сели на север, у области Велике и Западне Мораве. Грађевине **моравске школе** грађене су по светогорском узору, имају облик триконхоса, развијеног грчког крста коме су са јужне и северне стране додате певнице, са једном или пет купола. Цркве су сада још вертикалније и рађене у алтерацији камена и опеке (осим манастира Манасија који представља изузетак). Спољна декорација је све богатија. У моравском сликарству влада исти стил – људске фигуре су витке, раскошно обучене с много накита и детаља. Колорит фресака је интензиван и са пуно злата.

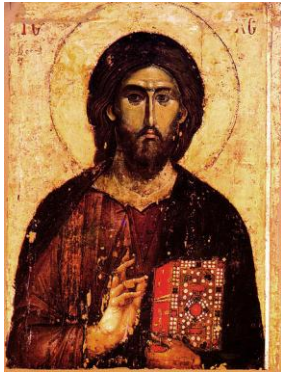

Каленић

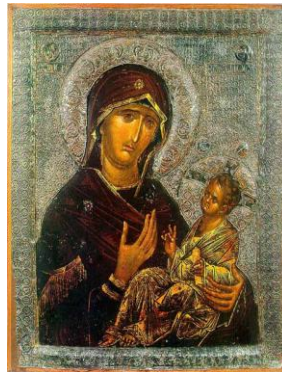

Фреска 'Свети ратници', манастир Манасија

Паралелно са развојем архитектуре и зидног фреско-сликарства, у средњовековној Србији развијало се и сликарство икона и минијатура. Међу иконе највиших домета спадају охридске и хиландарске иконе. Минијатуре изузетне вредности налазе се у Мирослављевом јеванђељу, најстаријој очуваној српској књизи. Иницијали су главни сликани украс, а рађени су под утицајем романике.

Икона Христа
Пантократора, XIII век,
Хиландар

Икона Богородице
Перивлепте, XIV век,
Охрид

Мирослављево
јеванђеље, XII век

ИСЛАМСКА УМЕТНОСТ

Почетком VII века рађа се једна нова вера коју је ширио Мухамед, пророк из велике арапске луке, центра троговине али и разврата, града Меке. У Меки Мухамедова 'виђења' нису одобрavana па он бива приморан да напусти град и оде у Медину где брзо стиче присталице. Мухамед ће се тек неколико година пред смрт победоносно вратити у Меку где ће уништити паганске реликвије, а метеор Ћабу прогласити једном од највећих светиња Ислама. Касније, сви молитвеници у џамијама биће окренути ка Ћаби.

За Мухамедово доба дефинисани су стубови нове вере, док је сам Куран, света књига Ислама, написан касније. Иако је након Мухамедове смрти дошло до низа размирица, Ислам је успео да се одржи посебно захваљујући социјалном елементу – Ислам је био отворен ка свим народима, а примамљив зато што је свима давао исте почетне позиције. Само 100 година након Мухамедове смрти Ислам се из Мале Азије проширио до северне Африке и југа Шпаније.

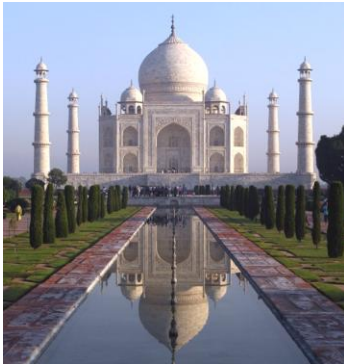

У области примењених уметности исламска уметност је дала дела изузетне вредности, све са мотивима арабески и арапског писма.

Алхамбра

Таџ -Махал

Аја Софија (претходно Света Софија)

Када су 1453. године Отомански Турци заузели Византију настаје нови тип џамије. Велику византијску цркву, **Свету Софију**, Турци су претворили у џамију и назвали је **Аја Софија**.

УМЕТНОСТ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Све до средњег века средиште цивилизације било је у медитеранском појасу и Малој Азији. Током средњег века то средиште се помера ка северној Европи, изнад Алпа.

Иако је средњи век дуго називан 'мрачним', он заправо уопште није био мрачан. У питању је 'раздобље вере', а 'мрачан' период трајао је тек 200 година од Јустинијанове смрти до Карла Великог. Након Константиновог пресељења у Константинопољ, Западно римско царство почело је да пропада. Подручје западне Европе насељавају номадска племена која долазе са истока. Трагови културе ових народа углавном нису сачувани, а ретки пронађени предмети показују да се ради о различитим формама тзв. примитивне уметности која комбинује медитеранску (нађену) и номадску (донету) традицију.

Многи од ових сада еропских народа врло брзо прихватају хришћанство. Оснивају се манастири који су културни центар европског села. У тим манастирима преписује се Библија, а велики број сачуваних илуминираних рукописа одликује изузетна лепота – богатство декорације, стилизација животињских и биљних мотива, префињени колорит.

КАРОЛИНШКА УМЕТНОСТ

Прва западно-европска престоница након Рима био је град Ахен који је у VIII веку основао **Карло Велики**, родоначелник каролиншке династије (уметност за време каролиншке династије назива се **каролиншка уметност**). Карло Велики је иначе свом 'варварском' народу желео да усади културну традицију славне прошлости па је око себе окупио највеће интелектуалце и уметнике како би у свом царству направио велелепне споменике и грађевине по римском узору. Ипак, област у којој ће засијати каролиншки уметници су илуминирани рукописи.

Палата Карла Великог

Илуминација Светог Матеје

ОТОНСКА УМЕТНОСТ

Отонска уметност је уметност на простору данашње Немачке и Француске која се развијала у X и XI веку и представља рану фазу романичке уметности. Заправо, то је уметност која се развијала у Отонској држави. Након каролиншке ренесансе и распада царства Карла Великог на неколико мањих држава уметност се слабо развија, тек са долазком на власт Отона I 936. године долази до промене и од тог доба можемо говорити о отонској уметности у којој долази до спајања античких елемената и византијске уметности као и ранохришћанске уметности тога времена.

Црква Светог Михаила

Еванђелист Лука, илуминација

РОМАНИКА

Романика је добила назив по својим чврстим, масивним облицима са обликом сводовима - у питању је архитектура која буди сећање на римске грађевине, тзв. 'модо романо'. Романика се најпре развила у архитектури, а онда проширила на скулптуру и сликарство. Обухвата период од XI до XIII века, и што је интересантно, развија се на територији читаве Европе. У самој Европи се пуно тога променило - доселили су се Германи, а Мађари прихватили хришћанство. У подели друштва настаје један нови слој, грађанство, који ће од сад често бити носиоц уметности. 1054. године дошло је до поделе хришћанске цркве на католичку и православну. Ходочашћа постају популарна, а осим у Рим и Јерусалим, иде се и у ново светилиште у Шпанији, чувено Сантјаго де Кампостела, где се чувају мошти Светог Јакова. Црква Светог Јакова у Кампостели првобитно је грађена у романичком стилу али је временом толико мењана и дограђивана да више не представља први пример романике архитектуре. У то доба владала је права појама за моштима светаца као и другим верским реликвијама, чак се и трговало њима. У Јерусалиму почетком XI века долази до проблема са Муслиманима, а како би одбранио своје вернике, Папа Урбан II 1095. започиње први од четири крсташка рата. Папа је преузео ту улогу јер у Европи није било другог јединственог владара. На Светој земљи подигнути су многи хришћански манастири, углавном бенедиктинског реда.

Нотр-Дам-ла-Гранде

Катедрала са крстионицом и звоником у Пизи

У романичкој уметности доминирају украсни рељефи на фасадама, а посебна пажња поклања се улазу у цркву који се сматра 'капијом небеског света' - портали су посебно украшени, великих су димензија и зато су сада дељени једним средишњим стубом који се назива тримо. Лук (архиволта), који је такође декорисан, окружује тимпанон на којем је централна тема, најчешће са Христом као централном фигуром.

ГОТИКА

Готичка уметност је настала између 1150.- 1550. године у Француској. Истраживачи ове уметности сматрали су да њене тековине треба повезати са готичким наслеђем самог народа, Гота, одакле и назив готичка уметност. Заправо, ради се о стилу који је постао доминантан крајем XII века, који се родио у манастирима али своју снагу достигао на градским црквама. У овом периоду рађају се градови, као један нов и снажан друштвени систем; они имају локалне власти које како би показале своју моћ пуно улажу у репрезентативне грађевине. Такође, богати грађани у овом периоду показују жељу за описмењавањем, тако да је ово доба када се отварају неки од најзначајнијих универзитета, попут Оксфорда.

Готика је доба учености, па не чуди што основа готичке цркве лежи у математичким прорачунима. За цркву је јако битна и висина јер се тежи Богу (бити му све ближе), која се пак могла постићи само добрим и прецизним прорачунима уз употребу крстастог ребрастог свода и прелемљеног лука који је дозвољавао бројне трансформације. У унутрашњости се тежило просторности, великим просторима без много разчлањавања. Споља, готичка црква је (због својих импозантних димензија) имала мноштво ослонаца који су завршавали јако декорисаним кулицама, које су можда и најпрепознатљивији елемент готичке цркве.

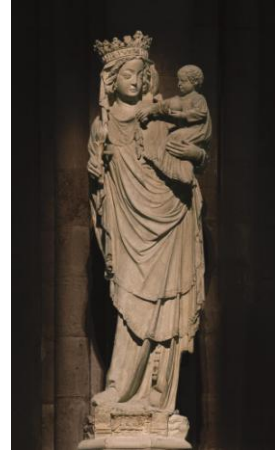
Основне одлике готичке цркве су математички, тј. геометријски прорачун, тежња ка небу (висина грађевине), и осветљење које ће употребом витража на прозорима добити посебну драж. Уз то, готичке црква ће бити и богато декорисане.

Катедрала Нотр-Дам у Паризу посвећена је Богородици. Ова црква у потпуности осликава готички стил, и уједно је једна од најпознатијих готичких грађевина. У Италији се готички стил меша са средоземном традицијом. Чувена је **Црква Светог Крста** (Санта Кроче) у Фиренци на којој се види мешавина ранохришћанских и готичких утицаја.

Катедрала у Ремсу припада зрелој готици. Ту видимо да је скулптура са тимпанона нестала и то место је попунила розета. Фигуре на довратницима сада су готово у потпуности одвојене од фасаде.

Ба скулптурама се став контрапоста претвара у S став тела, тј. став покривљене кичме. Што се добро види на чувеној Париској Богородици.

У Француској су готичко сликарство обележили **витражи** и **илуминирани рукописи**. Витраж прати основне одлике готике – идеју светла (витражни прозори) и геометријских прорачуна (компликовано уклапање бојених стаклића у геометријску мрежу који се касније спајају оловом). Илимнације, тј. сликане стране готичких рукописа, имају сличан колорит као витражи, а на сликама се тежи плошности (нема тродимензионалности) и богатству орнамената (дролера).

Готички витраж

Странице илуминираног рукописа,
Календар Браће из Лимбурга

Током друге половине XIII и прве половине XIV века у Тоскани у Италији, у градовима **Фиренци** и **Сијени** долази до експлозивног развоја сликарства. У Италији раде многи избегли византијски уметници који ће значајно утицати на **сликарство позне готике у Италији**. Најзначајнији уметници у Фиренци су **Чимабуе** и **Ђото**, а у Сијени **Дучо**, **Симоне Мартини**, **браћа Лоренцети**. Чимабуеу и Дучу за представе Мадона узор су биле Византијске Богородице.

Чимабуе, Мадонаа престолау

Ђото, Оплакивање Христа

РЕНЕСАНСА

Ренесанса означава раздобље кад су се уметност, култура и интелектуални напори окренули античким узорима. Назив “ренесанса” потиче од француске речи *renaissance*, што значи “препород”. Ренесанса се јавила у Италији у XIV веку (позна готика), а врхунац је достигла у XV (рана ренесанса) и XVI веку (висока ренесанса), кад се проширила читавом западном и северном Европом. Надахнути уметношћу старе Грчке и античког Рима, ренесансни уметници стварали су слике и скулптуре желећи да прикажу видљив свет и придржавали су се математичких принципа пропорционалности, хармоније и перспективе. Нова естетска начела нашла су израз у делима италијанских уметника као што су Леонардо да Винчи, Сандро Ботичели, Рафаело, Тицијан и Микеланђело, а Фиренца је постала средиште ренесансне уметности.

Карактеристике:

- Угледање на антику
- Центар универзума – човек
- Научна основа уметности (математички прорачуни, хармонија, симетрија)
- Индивидуалност (ново виђење природе, трагање за властитим ликовним језиком, нова реторика, драма, изразита сугестивност)
- меценство

РАНА РЕНЕСАНСА: Сандро Ботичели, Примavera (Рађање пролећа), темпера на дасци, Галерија Уфичи, Фиренца, XV век

ВИСОКА РЕНЕСАНСА: Микеланђело, Стварање Адама (деталј), Сикстинска капела, Рим, XVI век

ВИСОКА РЕНЕСАНСА:
Леонардо да Винчи,
Мона Лиса

ВИСОКА РЕНЕСАНСА:
Рафаело, Папа Лав X,

ВИСОКА РЕНЕСАНСА:
Јан ван Ајк, Брачни пар Арнолфини

ВИСОКА РЕНЕСАНСА:
Албрехт Дирер, Зеџ

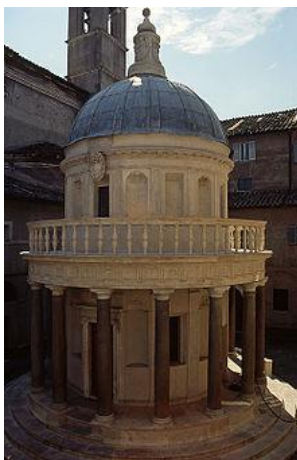

РАНА РЕНЕСАНСА:
Донатело, Давид

ВИСОКА РЕНЕСАНСА:
Микеланђело, Давид

Донато Браманте,
Мали храм у Риму

Андреа Паладио,
Вила Ротунда

МАНИРИЗАМ

Под појмом маниризам подразумевамо правац у историји уметности који се јавља на прелазу из високе ренесансе у барок и који се развијао у европским земљама. У сликарству се ово доба удаљава од складних форми високе ренесансе, њених пропорција, ликови се издужују и деформишу, светло и сенка су много узнемиранији а боја је произвољнија и не одговара боји која се налази у природи. Најпознатији сликари маниризма су Пармиђанино, Ел Греко, и Тинторето који већ прелази и у барок.

Пармиђанино, Аутопортрет

Ел Греко,
Сахрана
Грофа Оргаза

Леонардо да Винчи,
Тајна вечера, XVI век

БАРОК: Тинторето, Тајна вечера, 3,7 x 5,7м, XVII век

БАРОК

Барок или **бароко** (порт. *pérola barroca* – перла неправилног облика) је уметничко-културни период, који је владао у Европи од 1600. до 1750. године. Настао је у Италији и проширио се по целој Европи.

Барок даје предност асиметрији, заобљењима избочинама и испупчењима као и просторним гестовима, покрету, ефектним перспективама. Док је ренесанса статична и употребљавала је круг, барок је динамичан и користио је елипсу или њене делове. Барок је био компонован за покрет и обилазак и стално откривање нових осовина посматрања као и рафиниране игре светлости и сенке. У сликарству се појављују сложене композиције, а неретко се употребљава и дијагонална композиција слике. Најзначајнији барокни сликари су Каравађо, Тиетроло, Веласкез, Рубенс и Рембрант,

Фонтана ди Треви,
Рим

Каравађо,
Позив Светом Матеји, XVI век

Веласкез,
Млада племкиња, XVII век

Рубенс,
Отмица Леукипових кћери

Рембрант,
Покајање блудног сина

БАРОК: Питер Клаес, Мртва природа
са крабом, XVII век

БАРОК: Ђузепе Арчимболдо,
Портрет, XVII век

Бернини, Екстаза Свете Терезе,
Капела Корнаро, црква Санта Мариа дела Витория у Риму

РОКОКО

Рококо је уметнички стил, завршни облик барока, који је трајао између 1720. и 1780. године. Развио се у Француској, а затим проширио Европом. Име рококо је изведено од француског *goscille* што означава орнаментални мотив који подсећа на ушну шкољку. Највећи допринос рокока је у архитектури и уметничком занатству. У питању је префињени стил који одликују и раскош декоративних елемената, нежност боја и љупкост фигура. У сликарству се највише сликају љубавне игре и пастирске сцене, као и портрети. Најзначајнији представници у сликарству су: Антоан Вато, Франсоа Буше и Жан-Оноре Фрагонар.

РОКОКО: Франциско Гоја, 3. мај 1808.

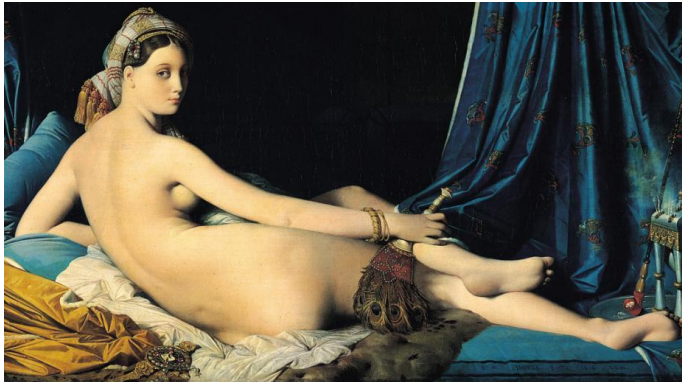
Каналето, Гранд канал у Венецији

Фрагонар, Љуљашка

НЕОКЛАСИЦИЗАМ

Неокласицизам је назив за покрет у ликовној уметности, књижевности, позоришту, музици и архитектури који се јавио средином XVIII века. Неокласицизам је поновно оживљење стилова и духа класичне антике директно инспирисано самим античким периодом, која се подударала и која је рефлектовала нова сазнања у филозофији и другим подручјима током просветитељства. Започео је као реакција на претераност претходног рококо стила. Најпознатији уметници су Жак Луј Давид и Доменик Енгр.

Доменик Енгр, Велика Одалиска

НЕОКЛАСИЦИЗАМ: Жак Луј Давид, Сократова смрт, XVIII век

РОМАНТИЗАМ

Романтизам је правац у уметности који се јавља после Буржоаске револуције (1789), крајем 18. века, а траје до средине 19. века. Истиче се моменат значаја буржоазије и њеног стремљења за слободу, једнакост, братство. Ипак, ови идеали су изневерени, па уметници и својим делима неретко показују разочарење, осећања затворености и безизлаза (као реакција новонасталих прилика после револуције). Одбацује се разум, потенцирају се осећања, машта, присутни су снови, халуцинације (ирационалне ствари), а инспирација долази и из народне и средњовековне литературе. Наглашено је осећање патриотизма (родољубља), говори се о слободи. Природа је такође велика тема романтичара. Сликарство романтизма је нејединствено али се могу одредити неки заједнички чиниоци: богати колорит, контрастна употреба светла и сенке, мекане модулације, динамичке композиције, изражени и усковитлаз потези четке. Најпознатији уметници су Теодор Жерико, Ежен Делакроа, Вилијам Тарнер и Вилијам Блејк.

РОМАНТИЗАМ: Ежен Делакроа, Слобода предводи народ, XIX век

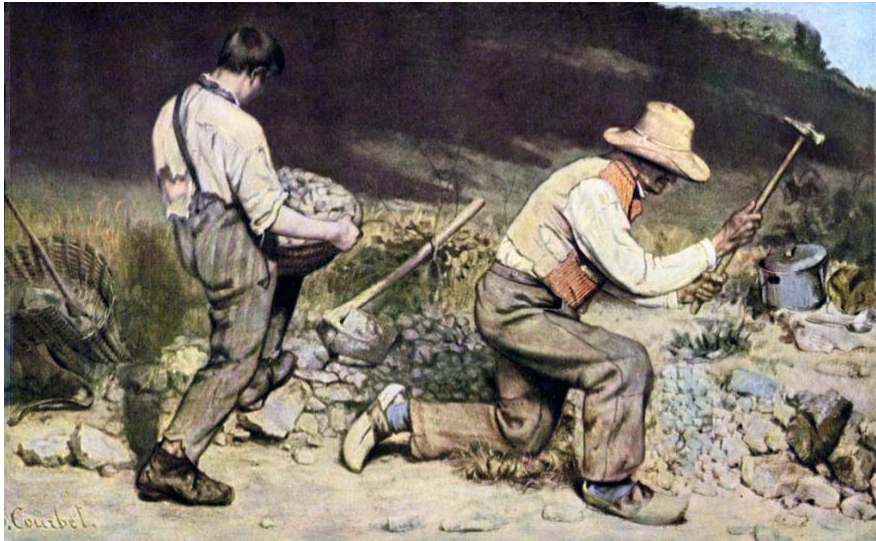
Каспар Давид Фридрих,
Путник над морем магле

Вилиам Тарнер, Снежна олуја

РЕАЛИЗАМ

Реализам је уметнички правац који се развија у Европи средином 19. века. Крупне економске и друштвене промене те развој позитивизма узроковао је нову улогу уметности - одражавање друштвене стварности. Нови погледи на уметност примењени на сликарство значили су да сликари имају у задатак да приказују савремени свет и живот, одбацујући религијску, митолошку и алегоричку тематику. Гистав Курбе изразио је ове тежње следећим речима: „Не сликам анђеле, јер их не видим.“ Реализам у сликарству доноси нове теме и мотиве (друштвена неправда коју трпе радници и сељаци) док је реалистичка обрада била позната и раније у шпанском и холандском сликарству. Став уметника је ангажован. Водећи уметници су Гистав Курбе, Оноре Домије, Жан Франсоа Миле, као и Едуар Мане који својим делом већ најављује импресионизам.

Гистав Курбе, Туцачи камена, реализам

Едуар Мане, Доручак на трави, реализам – импресионизам, 1863.

ИМПРЕСИОНИЗАМ и ПОЕНТИЛИЗАМ

Импесионизам је уметнички правац који је настао у француском сликарству између 1860. и 1870. године, чији је циљ био сликање у природи и хватање и бележење тренутка, покрета, живота. Уметници осликавају свакодневни живот грађанског друштва, и то на нов начин – разиграним, кратким, слободним потезима четке, интензивним колоритом. Сам покрет добио је назив по слици Клода Монеа “Импесија – рађање сунца”, изложеном 1874. године. Пастел техника се све више употребљава јер се овом сликарском техником на једноставан начин могао бележити покрет, а чувени су пастели ма тему балерина Едгара Дега. Најзначајнији представници, а уједно и оснивачи импесионизма, су француски сликари: Клод Моне, Едуар Мане, Камил Писаро, Алфред Сисле, Едгар Дега и Огист Реноар. На импесионисте је имало утицаја и откриће о бојама спектра, тј. о кругу боја који у основи чине три основне (црвена, плава и жута) и три изведене боје (зелена, љубичаста и наранџаста). Експерименте са бојама радиће и уметници који припадају правцу названом **поентилизам** који ће само основне боје у виду тачкица наносити на слику, док ће се мешање боја одвијати у оку посматрача. Најпознатији представници поентилизама су Жорж Сера и Пол Сињак.

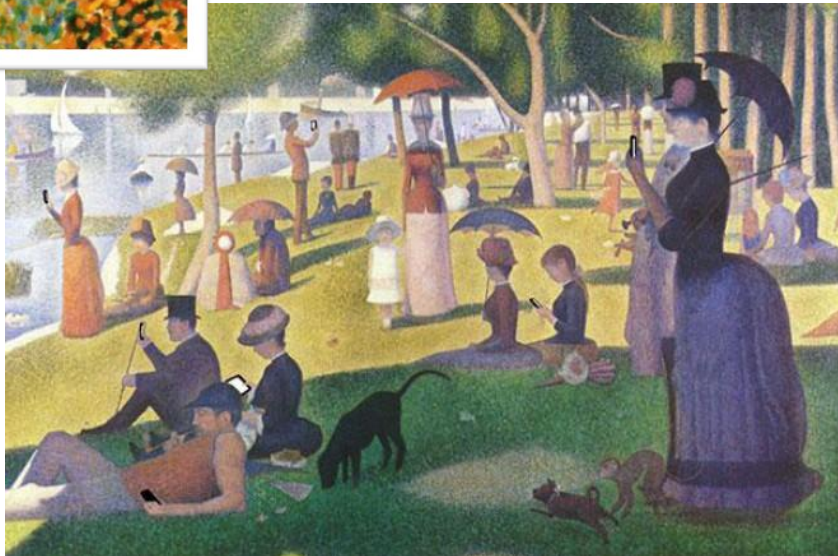
Клод Моне, Импесија, импесионизам

Едгар Дега, Балерине

Огист Реноар, Игранка у Мулен де ла Галету

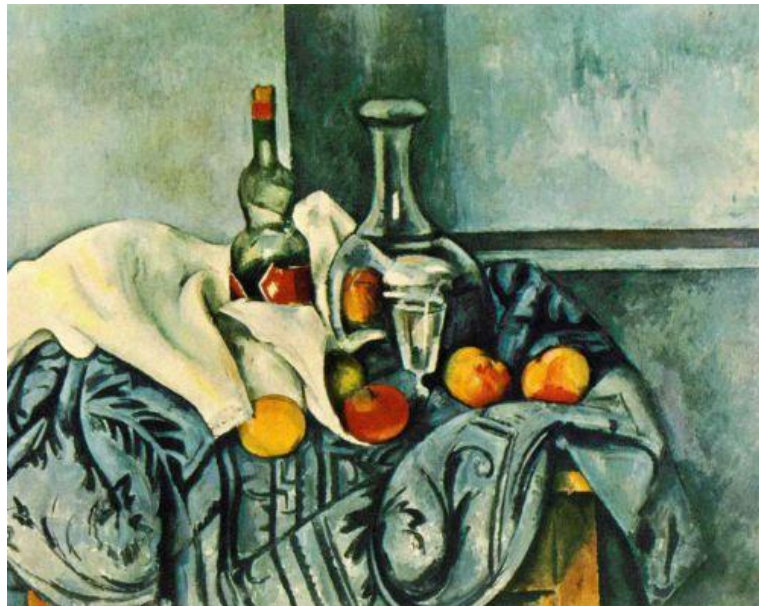
Жорж Сера, Недељно поподне, поентилизам

ПОСТИМПРЕСИОНИЗАМ

Постпресионизам је правац у уметности с краја 19. века, чији су главни представници уметници који су се развили из импресионизма, али га и одбацили у настојањима да оду корак даље. У питању су Пол Сезан, Пол Гоген и Винсент Ван Гог. Иако њихово дело има и заједничких карактеристика, чињеница је да су ови уметници различити и да су се из њиховог дела развили различити правци уметности прошог века – тако, из Сезановог дела произилази кубизам, из Гогеновог симболизам и фовизам, а из Ван Гогово експресионизам.

Циљеви којима су постимпресионисти стремили су:

- повратак структуралној организацији слике (аналитички настројени Сезан чак каже да се све ствари у природи могу свести на купу, лопту и коцку)
- наглашавање декоративне организације слике у циљу целокупног јединства слике (сликарство Гогена се сматра открићем живог, симболичног света егзотичноих култура схваћеног кроз декоративну организацију слике)
- претеривање у осликавању природе како би се кроз слику презентовало емоционално стање уметника (Ван Гогово сликарство жестоких потеза и драматичних бојених односа представља почетак новог, снажног субјективног израза који налазимо у многим правцима савременог сликарства).

Пол Сезан, Мртва природа, постимпресионизам

Пол Гоген, Тахићанке

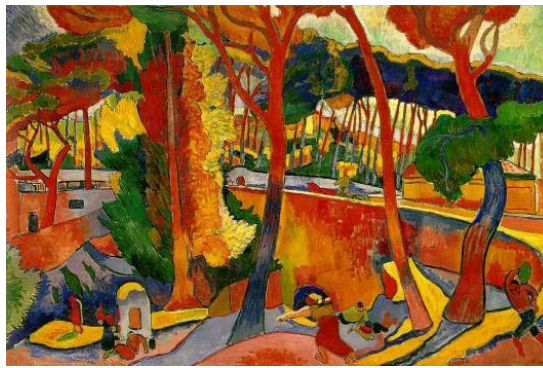
Винсент Ван Гог, Звездано небо

ФОВИЗАМ

Фовизам је уметничка група основана 1905. у Паризу, чији су главни представници били Анри Матис, Морис Вламенк и Андре Дерен. У настојању да опише њихово дело, један критичар користи израз „*Les Fauves*“ (у преводу „дивље звери“) и то постоје назив групе. Главно обележје фовистичке уметности је жестина боја и деформација фигура.

Анри Матис, Прозор

Андре Дерен, Пејзаж

ЕКСПРЕСИОНИЗАМ

Експресионизам се јавио као супротност префињеном, естетизованом и индивидуалистичком импресионизму; хтео је да изрази оно што је примарно, исконско у човеку. Јавља се у Немачкој 1905. године. Као реакција на импресионизам, који преноси спољашњи изглед природе и света на сликарско платно, експресионисти напуштају површне стимулације у корист изражавања унутрашњег духа стимулисаног религиозним, социјалним, или психолошким нагоном, па чак и оптимистичким визијама будућности. Главни представници су Едгар Мунк, Ернест Лудвиг Кирхнер, Емил Нолде.

Мунк,
Крик

Емил Нолде, Ритуални плес

Пол Кле, слике, индивидуални стил настао под утицајима експресионизма, кубизма и надреализма

КУБИЗАМ

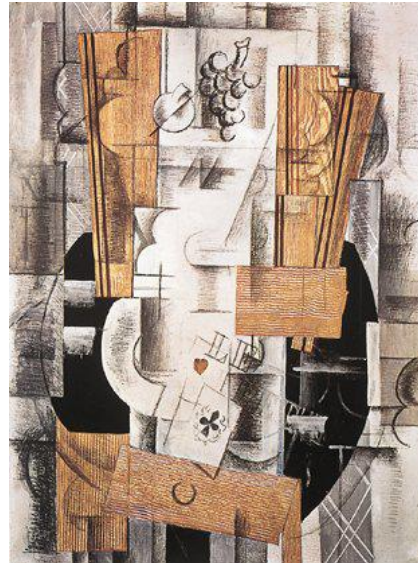
Кубизам је уметнички правац настао почетком 20. века, који је имао значајан утицај на почетак апстрактног сликарства. Назив кубизам изведен је од речи кубус што значи коцка. Кубизам је поједностављавао облике у интерпретацији реалности на облике коцке, кугле и ваљка, а у финалној слици настојао је да предмет представи као да је у исто време посматран из различитих углова (што је утицај тада актуелне Ајнштајнове теорије релативитета). Интересантно је да кубизам уводи и једну нову технку, колаж. Главни представници су Пабло Пикасо и Жорж Брак.

Пикасо,
Герника

Пабло Пикасо, Дора Мар, кубизам

Жорж Брак, колаж, кубизам

ФУТУРИЗАМ

Футуризам је културни покрет настао почетком 20. века у Италији. Идеолог покрета био је песник Филипо Томасо Маринети који је објавио *Манифест футуризма*, а у ком су прокламована начела футуризма: гнушање спрам прошлости, нарочито спрам традиционалне уметности, те величање љубави према брзини, технологији, насиљу (узанос рашинеријом пред Први светски рат). Аутомобил, авион, индустријски град постали су нови митски топови, јер су представљали тријумф технологије над природом.

Карло Кара,
Бициклиста

АПСТРАКТНА УМЕТНОСТ

Апстрактна или беспредметна уметност се веже за субјективно, емотивно и рационално уметничко изражавање, које не следи природне законе боје, текстуре, облика и простора; уметник овде изражава себе слободним кориштењем ликовних елемената. У питању је правац који је настао на почетку 20. века, око 1910. године када се развила фотографија и сликар се све више удаљава од интерпретације и репродукције природног света и природе. Разликују се два правца:

- експрзивна лирска апстракција за коју су карактеристичне, неправилне, меке форме (Василиј Кандински)
- геометријска апстракција која је у вези са „рационалним“ непредметним уметничким изражавањем (Маљевич, Мондријан).

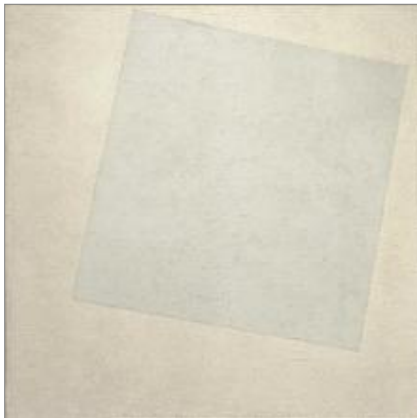
Василиј Кандински,
Први апстрактни
акварел, 1910,
беспредметна
уметност – лирска
апстракција

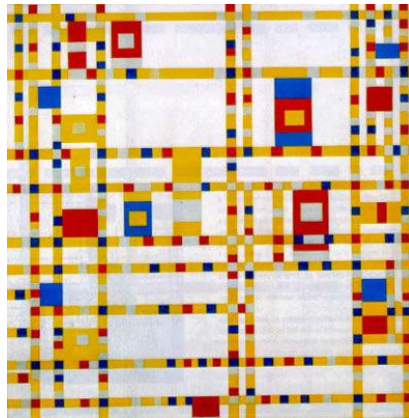
Василиј Кандински, Композиција 7

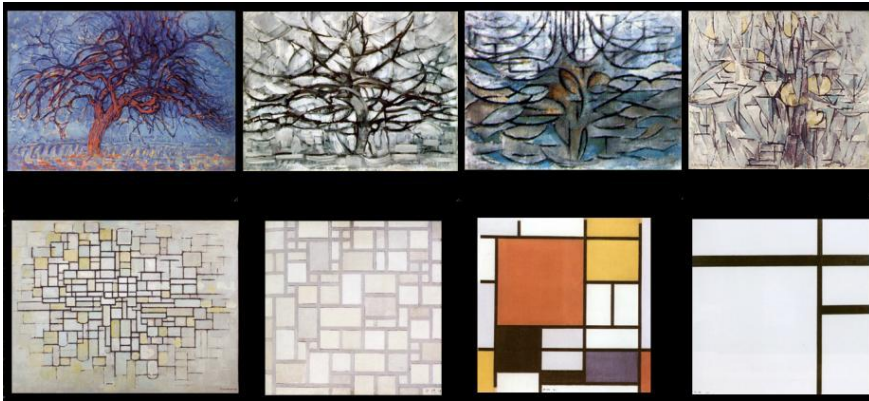
Василиј Кандински, Композиција 8

Маљевич. Бали квадрат на белом

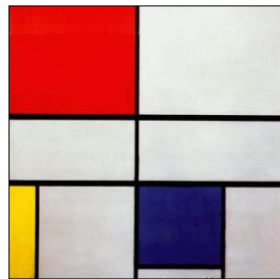

Мондриан, Бродвеј Буги-вуги, 1943.

Пит Мондриан,
пут од слике дрвета
до апстрактне слике

Мондриан,
Композиција, 1921.
и хаљина Ив Сен
Лорана из 1965.

ДАДАИЗАМ

Дадаизам је уметнички покрет који се 1916.године у Цириху јавља као одговор уметника на трагичне животне околности изазване Првим Светским ратом. Група уметника окупљена око кафеа "Cabaret Voltaire" покренула је часопис "Дада" који је добио име по ономапеји дјечјег тепања = бесмислица. Дадаизам тежи рушењу, уништењу старих начела и законитости логике, указује на бесмисао живота у којем људи сами уништавају своје вредности. Дада је негација уметности, "анти-уметност", исмевање њезине улоге у друштву и изругивање уметника самоме себи. Наглашавали су апсурдност излажући баналне предмете као уметничка дела – тзв. *Readymade*. Предводник дадаизма је Марсел Дишан.

Пикабија,
дадаизам

Марсел Дишан,
Писоар = Фонтана,
Readymade, 1917.

МАГИЈСКИ РЕАЛИЗАМ

Магијски реализам је књижевно-уметнички правац у којем се елементи фантастике преплићу са стварношћу, поистовећујући се на тај начин с њом и творећи складну целину засновану на објективном односу. Термин *магијски реализам* изворно се користио 1920-их година за школу сликара чији су предводници били Ђорџо де Кирико и Марк Шагал, али се данас највише веже за прозу Хорхеа Луиса Борхеса и Габриела Гарсие Маркеза.

Марк Шагал, Село и ја

Ђорџо де Кирико, Мистерија и меланхолија

НАДРЕАЛИЗАМ

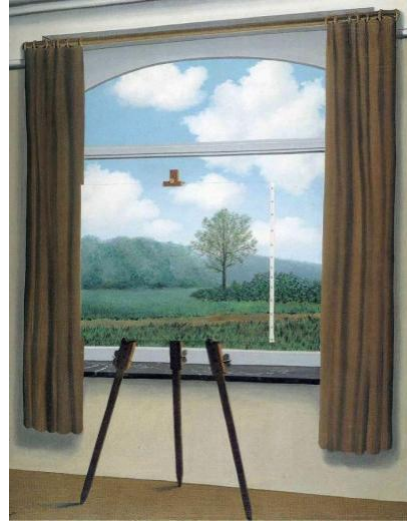
Надреализам је уметнички покрет настао у Паризу 1924. године када је песник Андре Бретон написао "*Манифест надреализма*". Као и футуристи и дадаисти, надреалисти су презирали све законе и устаљене обичаје, али уместо борби с друштвом, окренули су се од стварности и усмерили своје напоре истраживању људског духа за који су сматрали да је потиснут и угушен друштвеним притисцима. Они се окрећу сновима, фантазији, ирационалном, имагинарном, и стварају чудесне предле какве видимо на делима Салвадора Далија, Ренеа Магрита, Хуана Мироа, Ернста, Ешера.

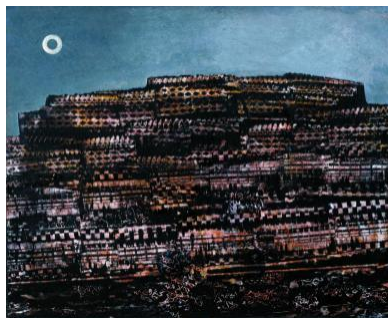
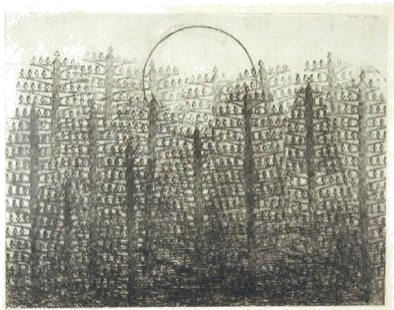
Салвадор Дали, надреализам

Хуан Миро

Рене Магрит

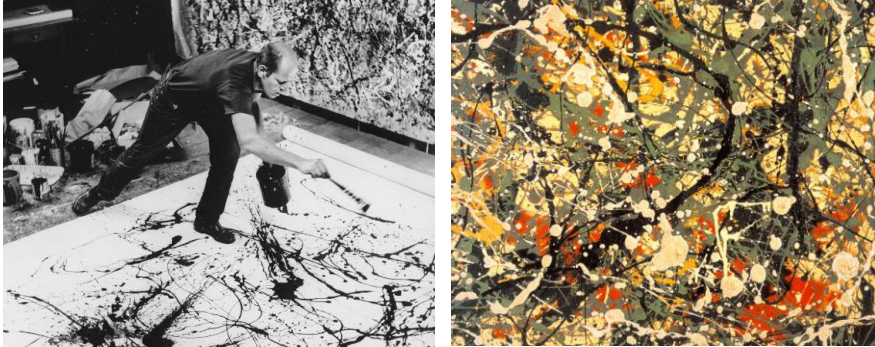
Макс Ернст, фротажи

Морис Ешер, графика

АКЦИОНО СЛИКАРСТВО

Акцино сликарство је стилски правац модерног апстрактног сликарства који се развио у САД педесетих година 20. века. Овај правац подразумева да се по принципу аутоматизма боја распрскава по платну, накапава, цеди или се у облику пасте наноси тако да се као резултат добијају случајни токови кретања боја. На тај начин платно постаје акциона површина а слика израз динамичног процеса. Најпознатији представник је Џексон Поллок..

Џексон Поллок

АПСТРАКТНИ ЕКСПРЕСИОНИЗАМ И ЕНФОРМЕЛ

Апстрактни експресионизам настаје у Њујорку (насеље Гринвич), средином четрдесетих година 20. вијека. Основна тематика се садржи у изражавању емоција путем непредметних форми и произвољног колорита. За подлогу се користе платна великих (монументалних) димензија, јаки контрасти боја и слободни (гестуални) покрети киста. Дозвољене су 'грешке' и случајно настале форме иду у прилог комплетног умјетничког доживљаја. Апстрактни експресионизам се може назвати и егзистенцијалистичком умјетношћу, пошто се у дјелима тих умјетника константно појављује тражење идентитета и одговора на питања о људској егзистенцији. Покрет се одржао на умјетничкој сцени све до појаве поп арта, шездесетих година, омогућивши Њујорку да замјени Париз као свјетски центар умјетничких збивања. Сличне сликарске тенденције средином прошлог века јављају и у Европи где су назване сликарством **енформела**.

Виљем де Кунинг

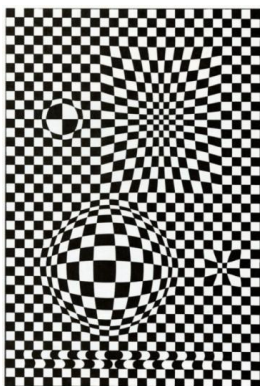
Марк Ротко

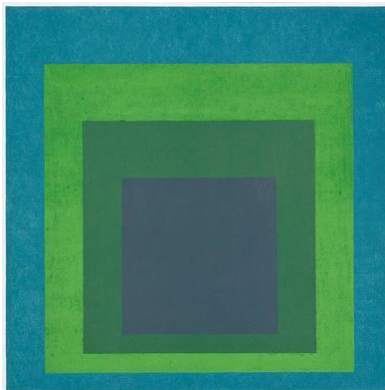
Ентони Тапиес

ОПТИЧКА И МИНИМАЛНА УМЕТНОСТ

Оптичка и минимална уметност су блиски правци настали средином XX века. Уметници користе познавање геометрије, физиологије ока и оптике. Труде се да помоћу геометријских образаца, и уз помоћ минималних ликовних средстава, досегну оптичке илузије и утисак покрета или нестабилности у својим делима.

Виктор Вазарели

Јозеф Алберс

Дејвид Смит

ПОП АРТ

Поп-арт је уметнички правац у савременој уметности, који је настао 60-их година 20. века. Име правца дословно значи популарна уметност, а циљ ових уметника није стварање нових представа ствари већ софистицирани иронични уметнички коментар о стварима које намеће масовна култура, поигравајући се уједно са дотада постављеним границама присутности небитног и баналног у „високој“ уметности.

Рој Лихтенштајн

Енди Ворхол

Том Веселман, Мртва природа, поп арт

Клас Олденбург, скулптуре, поп-арт

НОВИ РЕАЛИЗАМ

Нови реализам означава скуп појава у ликовној уметности 1960-их, насталих као реакција на апстрактне тежње претходних деценија. Ови уметници у своја дела уносе нови дух објективности те иконографију индустријског друштва и потрошачке цивилизације. Обнављају фигурално сликарство.

Ив Клајн, Манекенке као 'живе' четке

Жан Дибифе

ХИПЕРРЕАЛИЗАМ

Хиперреализам је сликарски правац настао крајем 1960-их у САД. За разлику од реализма из 19. века, хиперреалисте не занима друштвена критика, нити пресликавање стварности, већ прецизна репродукција фотографије, што сликарске амбијенте чини нагчлашено реалним, тј. хиперреалиним.

Ричард Естес

Чак Клосе

ПОСТМОДЕРНИЗАМ

Термин **постмодерна уметност** користи се за уметнички покрет који се развио 1970-их година прошлог века. Уметничка инсталација, ленд-арт, концептуална уметност, перформанс уметност и мултимедија, односно рачунарска уметност обично се сматрају областима постмодерне уметности.

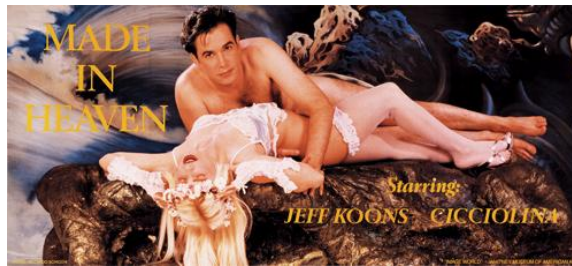
Јозеф Кошут

Марина Абрамовић

САВРЕМЕНА УМЕТНОСТ

Термином **савремена уметност** означава се уметност настала од пада Берлинског зида 1989. до данас. То је ознака за уметност у времену глобализма и транзиције, односно ознака за актуелне уметничке праксе које се разликују од стратегија и тактика еkleктичког постмодернизма, а које подразумевају отворен и променљив, номадски приступ како уметности тако и животу. То је уметност која је начинила прекид са претходном традицијом и нашла начине да се специфично, иновативно и у складу са својим временом изрази кроз нове уметничке језике. Етапе уметности, било стилске, програмске или друге, као да су престале да се смењују, па сада 'све живи и све паралелно постоји'. Савремена уметничка пракса у пуној мери настоји да оствари комуникацију са посматрачем, односно да активно учествује у свакодневици и домену јавног.

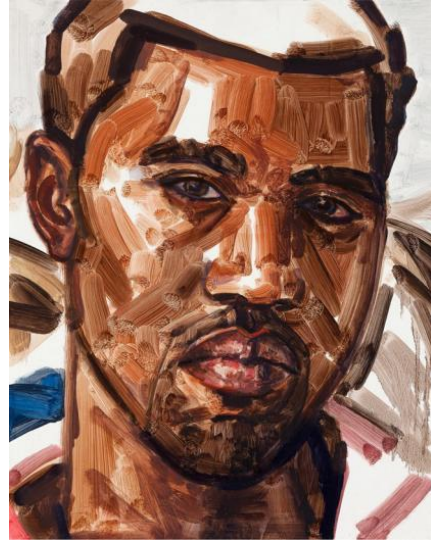
Џеф Кунс

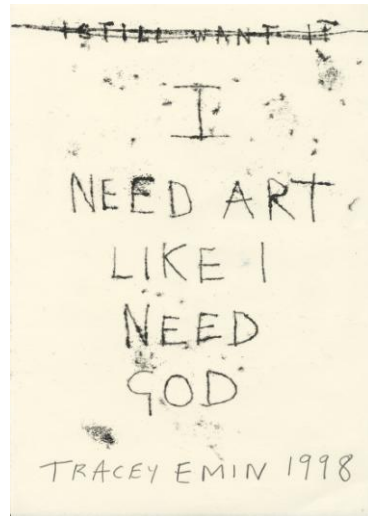
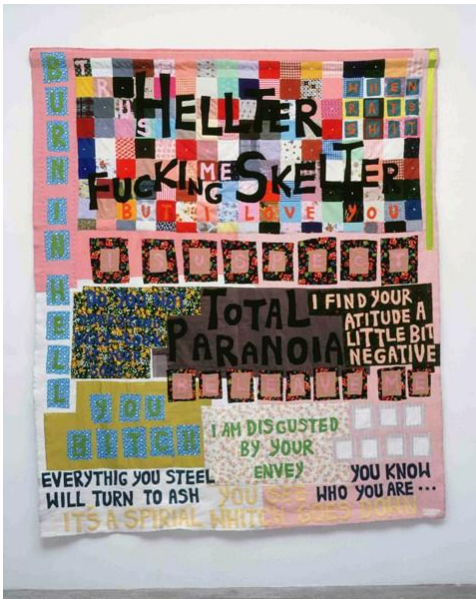
Лук Тајманс, 1998, савремена уметност

Ричард Филипс

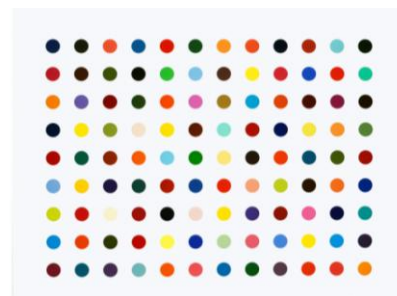
Елизабет Пејтон

Трејси Емин, савремена уметност

Франц Акерман, савремена уметност

Демијан Хирст, савремена уметност

Венецијанско бијенале 2017.

Тадија Јаничић, српска савремена уметност

Биљана Ђурђевић, српска савремена уметност